

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Daniela Dujmovič

Finančni vidik ločitve Cerkve in države v Sloveniji in ZDA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Daniela Dujmovič

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Somentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

Finančni vidik ločitve Cerkve in države v Sloveniji in ZDA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvaliti bi se želela svojemu mentorju red. prof. dr. Bogomilu Ferfili, ker je znal vedno ob pravem času povedati prave besede in svojemu somentorju izr. prof. dr. Marjanu Smrketu, ker mi je z dobrim občutkom za podrobnosti pomagal narediti to magistrsko delo še boljše.

Največja zahvala pa gre seveda mojemu Primožu in staršem.

Vsi trije že vedo, zakaj ☺.

Finančni vidik ločitve Cerkve in države v Sloveniji in ZDA

Sekularizacija oziroma ločenost med državo in Cerkvijo ter njenimi institucijami je v današnjem času po svetu že precej razširjena, še posebej v modernih in demokratiziranih družbah. Večina držav je ločenost med posvetno in cerkveno oblastjo zapisala v svoje temeljne pravne akte, ustave. To magistrsko delo obravnava stanje, ki nastane, ko mrtva črka na papirju oživi med posamezniki in institucijami v družbi in se sprašuje, ali so temeljni pravni akti dejansko upoštevani tudi v vsakdanjem življenju. Kolikšna je prepletenost cerkvenega in posvetnega sektorja? Magistrsko delo se podrobneje posveti dvema konkretnima primeroma, Sloveniji in Združenim državam Amerike, ter ugotavlja, kako je znotraj teh dveh držav prišlo do nastanka sekularizacije ter v kakšni meri in obliki je le-ta prisotna. Precejšen del je namenjen tudi finančnemu vidiku, ki je v današnjem času, ko se je svetovno gospodarstvo znašlo v krizi, še posebej pomemben. Kako je torej z državnim financiranjem Cerkve in njenih institucij? V kolikšni meri je prisotno in ali je sploh potrebno? Ali je prav, da so javna sredstva, davkoplačevalski denar, porabljeni na takšen način?

Ključne besede: sekularizacija, desekularizacija, de facto in de iure sekularizacija, finančni vidik sekularizacije.

Financial aspect of separation of church and state in Slovenia and the USA

Today, secularisation or the separation of the State and the Church and its institutions is a well-established concept around the world, especially in modern and democratised societies. Most countries have laid down the separation between secular and ecclesiastical powers in their basic legal acts, i.e. constitutions. This Master's degree thesis considers the situation that arises when the swept aside letters on a piece of paper enter into the consciousness of individuals and institutions and asks the question of whether the basic legal acts are actually observed in everyday life. How intertwined are the ecclesiastical and secular sectors? The thesis deals in great detail with two concrete examples, namely Slovenia and the United States, and attempts to ascertain how secularisation came about in these two countries; it further explores to what degree this concept has been realised and what form it has taken. A significant portion of the thesis is devoted to the financial aspect of the issue, which is particularly important now that the global economy is experiencing a crisis. How is the State financing the Church and its institutions? To what extent is this financing present, and is it even necessary? Is it right for public funds, i.e. taxpayer money, to be used in this way?

Key words: secularism, contra secularism, de facto and de iure secularism, financial aspect of secularism.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI DEL	8
2.1 Opredelitev izbrane teme	8
2.2 Cilji in namen magistrske naloge.....	9
2.3 Raziskovalna vprašanja in hipoteze	10
2.4 Izbrana metodologija	12
3 POJMOVNO-TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	14
3.1 Sekularizacija.....	14
3.1.1 Temelji sekularizacije in njena ideološka razlaga.....	20
3.1.2 Značilnosti sekulariziranih družb.....	24
3.2 Desekularizacija.....	26
3.2.1 Vzroki za desekularizacijo	27
3.2.2 Proces desekularizacije	29
3.3 Zakonski okviri ločenosti države in cerkve	32
3.3.1 Slovenija.....	32
3.3.2 Združene države Amerike.....	34
4 FINANČNI VIDIK	37
4.1 Pridobivanje premoženja	37
4.2 Največji finančni imperij na svetu	38
4.2.1 Slovensko cerkveno premoženje.....	38
4.2.1 Cerkveno premoženje v tujini	38
4.3 Slovenski davkoplačevalski denar in cerkevni žepi.....	39
4.3.1 Viri financiranja Cerkve.....	39
4.3.2 Supervizor	41
4.4 Financiranje Cerkve v Združenih državah Amerike.....	44

5 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN ZDRUŽENIMI DRŽAVAMI AMERIKE ...	46
5.1 Pojav in prisotnost sekularizacije	46
5.1.1 Slovenija.....	46
5.1.2 Združene države Amerike	49
5.2 Sekularizacija v praksi	51
5.2.1 Slovenija.....	51
5.2.2 Združene države Amerike	54
6 SKLEP	59
7 LITERATURA	62

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 5.1: Verska (ne)pripadnost v Sloveniji.....	48
---	----

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Tipologizacija (raz)ločitve Cerkev in verskih skupnosti od države.....	15
Slika 3.2: Razširjenost sekularizacije po svetu.....	19
Slika 4.1: Javni prejemki cerkvenih institucij (2003–2012).....	43
Slika 5.1: Verska pripadnost prebivalstva v Združenih državah Amerike.....	57

1 UVOD

Položaj Cerkve in njenih institucij se je skozi različna zgodovinska obdobja ves čas spreminjal, od najvišjega možnega položaja oblasti do samo še ene institucije za preživetje prostega časa. Skozi zgodovino pa se je zamenjalo tudi precej oblik posvetnih oblasti, od imperijev, kraljestev, monarhij in cesarstev do polisov, držav in drugih podobnih upravnih ureditev, med katerimi so nekatere prisotne še danes. A vendar, ne glede na obdobje v zgodovini ali na obliko ureditve vladajoče oblasti, je religija nanjo vedno imela določen vpliv, enkrat večji, drugič manjši.

Danes po svetu kot oblika upravne ureditve v večji meri prevladujejo države. Večina teh držav je v preteklosti uspešno prestala proces demokratizacije, uvedle pa so tudi sekularizacijo, s čimer so znotraj svojih meja ločile cerkveno oblast od posvetne. Osnovo za to ločitev so vpisale v svoje temeljne pravne akte; v večini primerov ta pravni akt predstavlja nacionalna ustava. Seveda pa je vedno zanimivo opazovati, kaj se zgodi, ko črka zakona oživi in zaživi v družbi in med njenimi posamezniki, še posebej, ko od pravnega zapisa mine več stoletij, kot v ameriškem primeru, kjer so ločenost cerkvene in državne oblasti v svoji ustavi ločili že leta 1791. Postavlja se vprašanje, v kolikšni meri in na kakšen način se ta ločenost dejansko izvaja, ter v kolikšnem obsegu sta Cerkev in država vpleteni v delovanje ena druge. Videli bomo, da so interpretacije različne.

Osrednja tema mojega magistrskega dela je torej sekularizacija in medsebojni vpliv med religijo in družbo, ki ga to magistrsko delo obravnava tudi na področju financ. V zadnjih nekaj letih, odkar je nastopila vsesplošna globalna gospodarska in monetarna kriza, v medijih vse pogosteje poslušamo in beremo o nujnih reformah in varčevalnih ukrepih, ki pa jim seveda mnogi nasprotujejo. To magistrsko delo predstavlja še eno področje, kjer so javni izdatki morda nekoliko preobsežni in bi lahko na letni ravni privarčevali več milijonov evrov brez nastanka večje javne oziroma socialne škode, kar do neke mere prinaša večina do sedaj predlaganih varčevalnih ukrepov pri nas.

2 METODOLOŠKI DEL

2.1 Opredelitev izbrane teme

V svojem magistrskem delu bom z vidika ločenosti Cerkve in države podrobneje preučila dve izmed demokratičnih in sekulariziranih držav, ki bosta tudi naši enoti raziskave oziroma študiji primera. To sta Slovenija in Združene države Amerike. Zanimalo nas bo, na kakšen način je sekularizacija urejena znotraj njunih temeljnih pravnih aktov in kako te zapise interpretirajo razni pravni strokovnjaki in znanstveniki iz drugih področij. Seveda bo zanimivo opazovati tudi, na kakšen način in v kolikšni meri se ti pravni zapisi uveljavljajo v praksi v obeh enotah raziskave ter ju primerjati med seboj. Na kakšen način je bila sekularizacija implementirana v družbo? Kakšni so bili vzroki in posledice za državo in za posameznika? Dotaknili pa se bomo tudi finančnega vidika sekularizacije, saj nas bo zanimalo, kako, v kolikšni meri in zakaj se med cerkvene institucije v obeh državah razporejajo javna finančna sredstva, davkoplačevalski denar.

To magistrsko delo je sestavljeno iz sedmih poglavij. Prvemu, uvodnemu poglavju sledi metodološki del, v katerem je podrobneje opredeljena izbrana tema, predstavljeni so cilji in namen dela ter raziskovalna vprašanja in hipoteze, čemur sledi predstavitev izbrane metodologije za izvedbo raziskave.

Tretje poglavje je teoretsko in je namenjeno pojasnitvi osnovnih pojmov, katerih razumevanje je bistveno za nadaljnje raziskovanje. Opredeljena sta pojma oz. procesa sekularizacija in desekularizacija ter temeljni vzroki za njun nastanek. V zadnjem delu tega poglavja je predstavljena še pravna podlaga, ki ločuje cerkveno in posvetno oblast.

Naslednje poglavje razkriva cerkveno imetje v Sloveniji in nekaterih drugih državah po svetu ter ponuja odgovore na vprašanja, kot so: Kakšne so razsežnosti državnega financiranja cerkvenih institucij v Sloveniji? Na kakšen način so financirane Cerkve pri nas? Koliko javnega denarja verskim institucijam namenijo Američani?

Peto poglavje je v celoti namenjeno primerjavi med Slovenijo in Združenimi državami Amerike. Državi sta primerjani z različnih vidikov sekularizacije. Ugotovimo lahko, kdaj in kako se je sekularizacija pojavila v obeh državah ter kakšne so bile posledice. Predvsem pa primerjava med obema državama osvetli, kakšno je današnje stanje de iure in de facto. Torej, na kakšen način in ali sploh se v ustavi in drugih primarnih dokumentih zapisani predpisi uveljavljajo v vsakdanjem življenju Slovencev in Američanov. Petemu poglavju sledi sklep, kjer so podani odgovori na zastavljene hipoteze, magistrsko delo pa je zaključeno z navedbo seznama uporabljenih literature.

2.2 Cilji in namen magistrskega dela

Cilji mojega magistrskega dela so:

- ❖ ugotoviti, kakšna je pravna podlaga za sekularizacijo (de iure) in kakšno je dejansko stanje v praksi (de facto), torej na kakšen način in v kolikšni meri, če sploh, se v Sloveniji in Združenih državah Amerike prepletajo državne in cerkvene institucije, glede na to, da naj bi bili država in Cerkev v obeh državah po zakonu ločeni;
- ❖ razkriti razsežnosti finančne pomoči, ki jo država v obliki davkoplačevalskega denarja namenja cerkvenim institucijam v Sloveniji in Združenih državah Amerike;
- ❖ raziskati, na kakšen način so javna finančna sredstva, ki so v Sloveniji namenjena Cerkvi, porazdeljena med institucije, ki predstavljajo različne veroizpovedi, v smislu enakomernosti in pravičnosti;
- ❖ odgovoriti na raziskovalna vprašanja;
- ❖ potrditi ali zavreči hipoteze.

Namen tega magistrskega dela je predvsem orisati, kakšno je stanje sekulariziranosti v vsakdanjem življenju v primerjavi s pravnimi zapisi v Sloveniji in Združenih državah Amerike, ter osvetliti področje javnega financiranja cerkvenih institucij v Sloveniji in narediti primerjavo z Združenimi državami Amerike. Moja pričakovanja pred pisanjem tega magistrskega dela so, da bom uspela izvesti vse raziskovalne metode in tehnike.

Obenem pa tudi pričakujem, da bom uspešno dosegla zastavljene cilje, odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja ter potrdila ali zavrgla vse zastavljene hipoteze.

2.3 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Raziskovalna vprašanja, katerim bom v tem magistrskem delu skušala podati odgovore, se glasijo:

- ❖ Kako se je sekularizacija razvijala skozi zgodovino?
- ❖ Kako in zakaj se je pojavila desekularizacija?
- ❖ Ali se v dveh izbranih enotah raziskave, Sloveniji in Združenih državah Amerike, črka zakona dejansko tudi upošteva v praksi?
- ❖ V kolikšni meri država financira Cerkev in njene institucije ter zakaj, če sta država in Cerkev po zakonu ločeni?
- ❖ Ali so različne verske skupnosti v državi med sabo enako oziroma primerljivo obravnavane?

V namen izdelave magistrskega dela sem postavila tri hipoteze. Prvo in drugo hipotezo sem postavila na enak način, delno na podlagi obstoječe zakonodaje, ki predvideva sekularizacijo in s tem ločenost Cerkve in države, delno pa na izkustveni podlagi in pod vplivom družbe ter medijev, ki pogosto opozarjajo na to tematiko. Na podlagi istega vpliva sem postavila tudi tretjo hipotezo. Za orientacijo pri zbiranju podatkov mi bodo torej služile naslednje tri hipoteze, oziroma raziskovalni problemi, ki jih bom preverjala v svojem magistrskem delu:

H1: Čeprav naj bi bili država in Cerkev po zakonu ločeni, smo tako v Sloveniji kot tudi v Združenih državah Amerike v praksi pogosto priča preveliki prepletenosti države in Cerkve ter poseganju ene institucije v drugo.

Prvo hipotezo bom po delih preverjala v različnih poglavjih magistrskega dela. Prvi del bom preverila v zadnjem podpoglavju tretjega poglavja, ki obravnava pravno podlago za sekularizacijo v Sloveniji in Združenih državah Amerike. Pri tem bom uporabila predvsem

analizo primarnih virov in primerjalno metodo. Drugi del prve hipoteze bom preverila v petem poglavju, ki je v celoti namenjeno primerjavi obeh držav. Preučila bom, kdaj in kako se je pojavila sekularizacija v obeh državah ter na kakšen način se manifestira v vsakdanjem življenju v obeh družbah. Ponovno bom uporabila primerjalno metodo, poleg tega pa bom analizirala še sekundarne vire. Dodatne podatke bom pridobila z zgodovinsko metodo.

H2: V Sloveniji in Združenih državah Amerike država veliko davkoplačevalskega denarja namenja Cerкви, čeprav naj bi bili ti dve instituciji pravno ločeni.

Drugo hipotezo bom preverjala v četrtem poglavju, ki obravnava finančni vidik sekularizacije v obeh enotah raziskovanja. Z analizo vsebin medijev in analizo sekundarnih virov bom za obe preučevani državi skušala pridobiti natančne podatke o cerkvenem premoženju in financiranju Cerkv in njenih institucij s strani države, ki jih bom potem s študijo primera in primerjalno metodo oblikovala v sklepe, na podlagi katerih bom potrdila ali zavrgla hipotezo.

H3: Javni davkoplačevalski denar, ki je v Sloveniji namenjen Cerкви in njenim institucijam, ni porazdeljen enakomerno, saj je prejemnica v veliki večini primerov predstavnica prevladujoče veroizpovedi, torej Rimskokatoliška cerkev in njene institucije.

Zadnjo postavljeno hipotezo bom delno preverjala v četrtem poglavju, ki sekularizacijo, kot rečeno, obravnava s finančnega vidika. V ta namen bom izvedla analizo sekundarnih virov ter študijo primera. Tretjo hipotezo bom delno preverila tudi v prvem delu petega poglavja, ki obravnava versko pripadnost prebivalstva Slovenije. Na tem mestu bom izvedla analizo uradnih statistik.

2.4 Izbrana metodologija

Poglavitna zahteva in zagotovo za nesporno izvedbo raziskovalnega dela je poznavanje obsega razpoložljivih tehnik, s katerimi je mogoče izvesti raziskavo (Kustec Lipicer 2007, 113). Za raziskovanje zastavljenega problema je zato potrebna kombinacija različnih metodoloških pristopov, s katerimi širimo verodostojnost zbranih podatkov (Majchrzak 1984, 66). Glede na podatke, ki jih želim zbrati, bom uporabila metode in tehnike, ki so predstavljene v nadaljevanju.

ANALIZA VIROV

V magistrskem delu bom analizirala naslednje vire:

- ❖ Primarne – da bi ugotovili, kako, če sploh, je ločitev Cerkve in države v enotah raziskave, Sloveniji in Združenih državah Amerike, urejena na pravnem področju, je nujno narediti analizo zakonov in druge pravne podlage na tem področju. V ta namen bom v nadaljevanju analizirala zakone in druge primarne dokumente s tega področja. Zakonska podlaga, ki ureja področje sekularizacije, obsega naslednje primarne vire, med katerimi so prvi štirje viri slovenskega izvora, zadnja dva pa ameriška:
 - Ustava Republike Slovenije,
 - Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih,
 - Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije U-I-92/07-23,
 - Zakon o verski svobodi,
 - Ustava Združenih držav Amerike,
 - Zakon o mednarodni svobodi religije.
- ❖ Sekundarne – sekundarna analiza pomeni preučevanje že obstoječih podatkov (Majchrzak 1984, 60). Uporabila jo bom za pridobitev večjega nabora podatkov z analiziranega področja ter za lažjo in učinkovitejšo nadaljnjo raziskavo. Analizirala bom:
 - knjige,
 - poglavja iz zbornikov,
 - članke iz revij,
 - raziskovalna poročila,

- druge dokumente,
- internetne vire in
- druge vire.

PRIMERJALNA METODA

Primerjalno metodo bom uporabila za primerjanje podatkov, ki jih bom pridobila z drugimi metodami raziskovanja. Med sabo bom primerjala izbrani enoti raziskovanja, in sicer Slovenijo ter Združene države Amerike. Primerjala ju bom z vidika sekularizacije. Zanimale me bodo razlike oziroma podobnosti med njima glede urejenosti ločenosti Cerkve in države na pravnem področju, kako se sekularizacija v obeh državah uveljavlja v praksi, kako in kdaj se je sploh pojavila ter kakšen vpliv je imel njen pojav na družbo in posameznika.

ŠTUDIJA PRIMERA

Študija primera je metoda zbiranja primarnih podatkov. Je pogosto uporabljena raziskovalna metoda, saj je po navadi hitra, stroškovno učinkovita in pušča prostor za impresionistično analizo situacije (Majchrzak 1984, 63). V našem primeru bomo naredili dve študiji primera, saj bomo raziskovali dve konkretni državi – Slovenijo in Združene države Amerike. To metodo bom torej uporabila pri raziskovanju sekularizacije znotraj določenih geografskih okvirov, znotraj dveh izbranih držav.

ZGODOVINSKA (HISTORIČNA) METODA – s pomočjo preučevanja pojavov v preteklosti bom pridobila podatke, ki so pomembni za razumevanje razvoja miselnosti družbe na področju ločenosti Cerkve in države. Ta metoda bo še posebej relevantna za preučevanje ameriške družbe zaradi obsežnejših zgodovinskih dejavnikov.

ANALIZA URADNIH STATISTIK

S to metodo bom pridobila statistične podatke za Slovenijo in Združene države Amerike. Konkretno me bo zanimalo, kakšna je pripadnost prebivalstva različnim veroizpovedim.

3 POJMOVNO-TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 Sekularizacija

V Leksikonu Cankarjeve založbe je pojem sekularizacija definiran kot »preobrazba cerkvenega v posvetno« (Dolinar 1988, 938), slovar tujk sekularizacijo razloži kot »prenos nečesa iz cerkvene uprave v državno« (Bunc 1995, 389), nekatera filozofska literatura sekularizacijo opredeljuje kot »osamosvojitve različnih dejavnosti, ki so sodile v domeno vpliva in nadzora Cerkve« (Sruk 1998, 296), Blumenberg pa sekularizacijo v svojem delu razlaga kot dolgotrajni proces, skozi katerega izginjajo vse verske vezi, odnos do transcendentalnega, pričakovanje posmrtnega življenja, rituali ipd. – tako v vsakodnevem zasebnem kot tudi javnem življenju (Blumenberg 1983, 3).

Spremembe, ki so v modernih družbah nastale na področju religije in religioznega, označujemo s pojmom sekularizacija. Te spremembe so pripomogle k zmanjšanju vloge in pomena religije, religioznega razmišljanja in ravnanja ter religijskih institucij. Poleg tega se je spremenil odnos do verske prakse ter do religijskih dogem in vrednot, posameznik se je odtujeval od Cerkve, pojavil pa se je tudi verski pluralizem. Posvetni način življenja je prevladal nad religijskim. Te spremembe so se najprej pojavile v 17. in 18. stoletju, ko se pojem sekularizacija omenja v kontekstu »sekularizacije cerkvenega imetja« oziroma odvzema cerkvenih posesti (Flere in Kerševan 1995, 122–123).

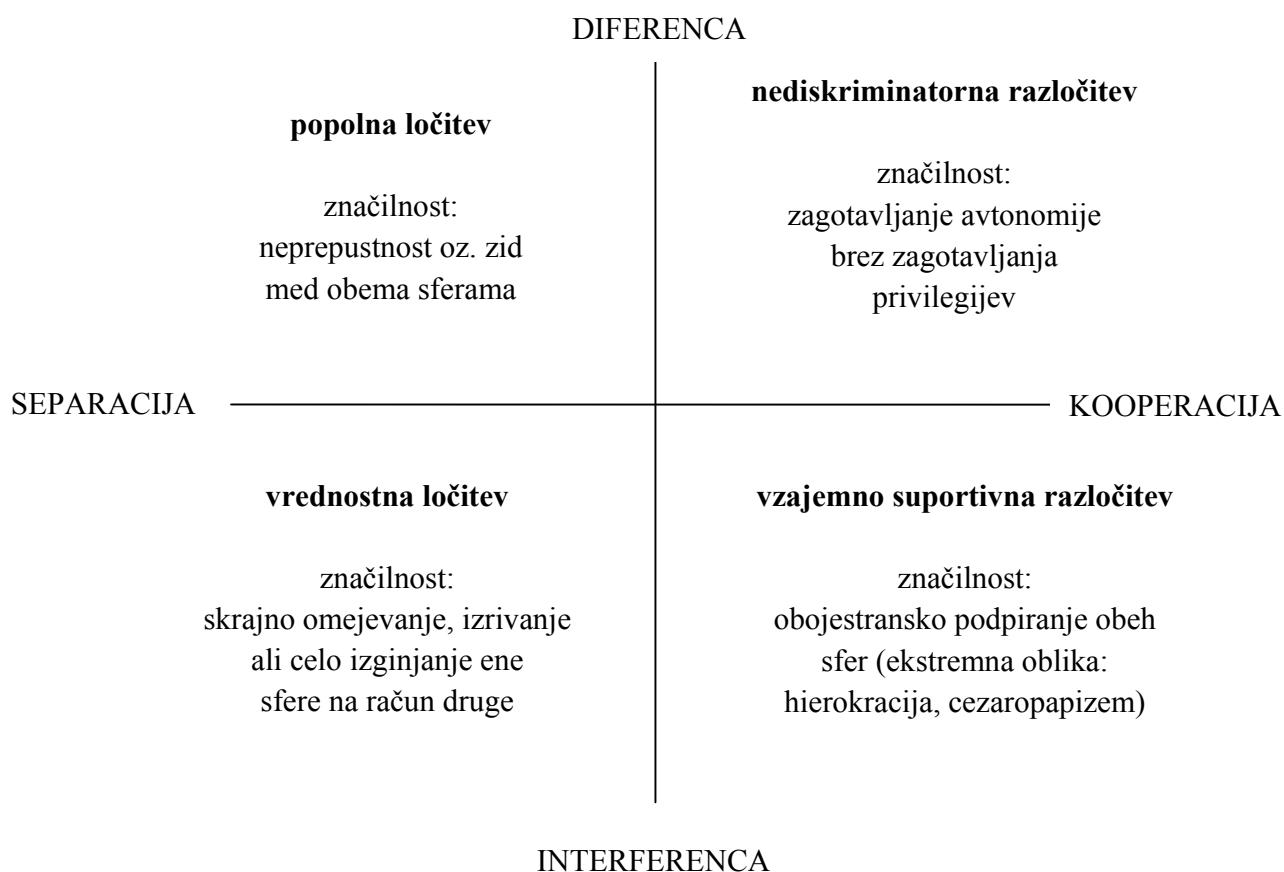
Kasneje se je sekularizacija pojavljala na prehodih iz tradicionalnih v moderne družbe, saj je bila sestavni del modernizacijskih procesov, v času industrializacije, uveljavljanja znanosti in urbanizacije (Blumenberg 1983, 4–11; Lübbe 1986, 91; Flere in Kerševan 1995, 123).

Sekularizacija je torej proces zmanjševanja vloge religije v družbi in ne pomeni zgolj umika Cerkve kot vrhovnega suverena, pač pa tudi umik religije nasploh. Sekularna država je tista, kjer je vloga Cerkve majhna in omejena bolj ali manj na področje duhovnega. Pomembno pa je poudariti, da pojma sekularizacija ne smemo enačiti z antireligioznostjo,

ki pomeni zatiranje vsakršne oblike vere. Sekularnost je torej stanje, kjer sta posvetnost in religioznost ločeni (Dakić 2005, 11).

Dragoš govori o štirih osnovnih tipih razmerij med verskimi in posvetnimi oblastmi, ki jih predstavi shematsko (glej Sliko 3.1), kjer abscisa predstavlja prvo raven odločitve, torej namen ločitve, ordinata pa njegovo oprijemališče (druga raven odločitve) (Dragoš 2001, 447–454).

Slika 3.1: Tipologizacija (raz)ločitve Cerkev in verskih skupnosti od države

Vir: Dragoš (2001, 453).

V Dragoševi shemi odločitev za kooperacijo pomeni razločitev med državo in verskimi skupnostmi, separacija kot nasprotje pa pomeni ločitev. Pri kooperaciji gre za prekrivanje obeh sfer, medtem ko gre pri separaciji za optimalno rešitev obstoječih problemov. Na drugi ravni odločitve pa gre »za dilemo, ali je diferenca smiselna zaradi preprečevanja inference ali pa že samo dejstvo inference ohranja smisel difference« (Dragoš 2001, 447–454).

Sekularizacija torej pomeni zmanjšanje pomena in moči Cerkev ter nasploh religioznega v družbi in temelji na treh ključnih procesih (Flere in Kerševan 1995, 123–124):

1. Zmanjševanje ali celo izginjanje nekdanj odločilnega vpliva Cerkev in drugih religioznih institucij na družbo. S tem je religiji onemogočen neposredni vpliv na politično delovanje, šolstvo, sodstvo in umetnost niso več v rokah Cerkev ali pod njenim nadzorom.
2. Zmanjševanje navezanosti posameznika na Cerkev in druge religiozne skupnosti in institucije, kar podpirajo tudi statistični podatki, ki pričajo o zmanjševanju udeležbe pri cerkvenih obredih, kot so maše, krsti, poroke, pogrebi ipd.
3. Zavračanje in nesprejemanje tradicionalnih verskih praks, predstav in nauk v vsakdanjem življenju.

Sekularizacijo lahko razložimo tudi skozi spremembe na relaciji religija–družba, ki jih lahko opišemo na štirih različnih ravneh (Flere in Kerševan 1995, 124–125):

1. Raven družbene strukture

Pri prvi ravni gre za osamosvajanje različnih področij in ustanov od religije in religioznih institucij. Tukaj gre za zgodovinsko posebej razviden in pomemben izraz širšega procesa avtonomizacije, kakršen je značilen za moderne družbe, v katerih so področja in institucije čedalje bolj diferencirane. Na tej stopnji se avtonomizira samo religiozno področje.

2. *Raven odnosov med posameznikom in religioznimi institucijami*

Spremembe na drugi ravni izražajo čedalje večjo avtonomijo posameznika nasproti religioznim institucijam. Posameznik je zdaj svobodnejši nasproti verskim skupnostim in institucijam, zato naj bi se posledično čedalje bolj individualno in zasebno odločal, ali se sploh vključiti v neko versko skupnost oziroma ustanovo, do kakšne mere in na kakšen način. Takšno odločanje predpostavlja tudi možnost izbire med različnimi verskimi institucijami na avtonomnem religioznem področju (verski pluralizem).

3. *Raven družbene zavesti in kulture*

Na tretji ravni posameznik izbira in selekcionira ponudbo religioznih in drugih ustanov ter jih medsebojno povezuje v skladu s svojimi potrebami in zmožnostmi. Posamezniki izbirajo tisto, ki jim omogoča, da se doživljajo kot svobodni in individualizirani posamezniki. Opuščajo in ne sprejemajo pa tistega, kar jih pri tem ovira.

4. *Raven znotraj Cerkve in verskih skupnosti*

Na zadnji, četrti ravni gre za spremembe na ravni kulture. Spremembe so torej prisotne tudi v teologiji, religioznih normah in njihovih interpretacijah, s katerimi verske skupnosti odgovarjajo na omenjene spremembe. Na ta način se prilagajajo položaju in doživljanju avtonomnega posameznika v moderni družbi na religioznih in drugih področjih. To vodi v nadaljnje diferenciranje samega religijskega polja in religijskih ustanov.

Dobbelaere sekularizacijo obravnava kot proces, ki ga je mogoče opazovati na treh nivojih: družbenem, organizacijskem in individualnem. Njegova tridimenzionalna razločitev sledi v nadaljevanju (Dobbelaere 2002, 19–38):

Družbena sekularizacija

Prvi tip sekularizacije po Dobbelaeru merimo po spremembah vrednot v družbi. S procesom prehajanja družbe iz tradicionalne v moderno prihaja do latentnega ali

manifestnega načina umika religijskih vrednot. Latentna sekularizacija se zgodi nenačrtovano, spontano in je posledica profesionalizacije oziroma specializacije področij, kot so ekonomija, pravo, medicina in izobraževanje. Do zmanjševanja vloge religije pa na tem mestu v procesu ne prihaja zaradi neposrednega napada stroke na religijo, pač pa zato, ker stroka v družbi dobiva vse večji pomen v primerjavi z religijo. Manifestna sekularizacija pa je posledica premišljenih dejanj. Takšen primer je laizacija šolstva, ki jo je v 20. stoletju izvedla Francija.

Organizacijska sekularizacija

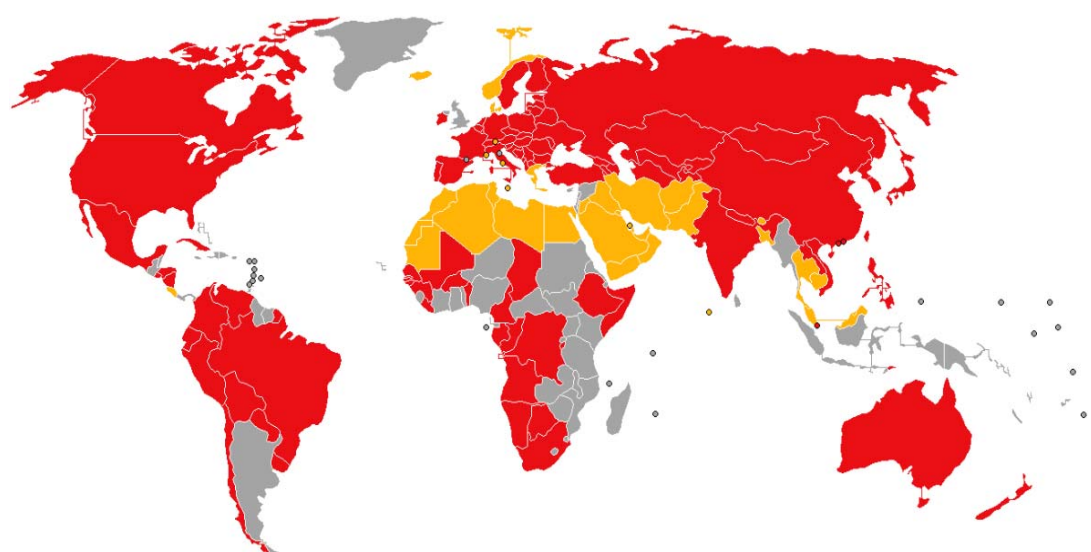
Z racionalizacijo, ki je bila posledica napredkov na znanstvenem, industrijskem in ekonomskem področju, je posameznik prevzel igranje vlog v institucijah na teh področjih, kot so tovarne in pisarne. Zaradi majanja temeljev tradicionalne skupnosti je religija izgubljala na pomenu in posledično se je manjšal tudi njen vpliv na družbo. Večina nekdanjih posameznikovih horizontalnih in vertikalnih vezi je izginila, moč religije, kot smo jo poznali v tradicionalnih družbah, je izginila, religija pa se je umaknila v družinski krog, zasebno sfero in se omejila na svoje lastne verske institucije in združenja.

Individualna sekularizacija

Tretji tip sekularizacije je individualna sekularizacija, ki »se nanaša na individualno vedenje in meri stopnjo normativne integracije v religijsko telo. Je indeks sozvočja med normami religijske skupine – prepričanji, rituali, moralo ... – in obnašanjem njihovih članov« (Dobbelaere 2002, 25). Proces individualne sekularizacije ustvari »modernejega človeka«, saj sodobne institucije, kot so šolstvo, industrija, množični mediji in poslovne institucije, niso več podrejene religiji, posamezniku pa omogočajo odločanje na podlagi lastne hierarhije vrednot. »Moderni človek« se od predmodernejega razlikuje ravno po tem, da ni podvržen usodi in da ima na voljo številne možnosti odločanja ter je prepričan, da v svojem modernem načinu življenja lahko shaja brez religije. V predmodernejih družbah je bil bog prisoten v vseh medčloveških odnosih, medtem ko v modernih družbah temu ni več tako. Bog je vse manj samoumeven in vse manj prisoten. Individualno religioznost se lahko tudi statistično spremlja z zbiranjem podatkov na primer o stopnji religioznosti in pogostosti obiskovanja verskih obredov.

V nadaljevanju je za boljšo vizualno predstavbo razširjenost sekularizacije med državami leta predstavljena še na zemljevidu sveta (glej Sliko 3.2), kjer so z rdečo barvo obarvane sekularne države, z rumeno barvo države, kjer je prisotna neka državna religija, sive barve pa so države, za katere podatki niso dostopni, so nejasni ali dvoumni. Naj poudarim, da spodnji zemljevid predstavlja le en vidik sekularizacije, pri čemer je le-ta skržena na vprašanje obstoja ali neobstoja državne religije.

Slika 3.2: Razširjenost sekularizacije po svetu

- države brez državne religije
- države z obstoječo državno religijo
- dvoumni, nejasni ali nedostopni podatki

Vir: Ustave in drugi pravni akti držav.

Iz zgornjega prikaza (glej Sliko 3.2) je razvidno, da je med državami, za katere obstajajo nedvoumni podatki, sekularizacija, v smislu neobstoja državne Cerkve oziroma ločenosti države in Cerkve, po svetu precej razširjena. Izjemo predstavljajo države arabskega sveta, severne Afrike in dela južne Azije ter še nekatere druge, predvsem skandinavske evropske države. Pomembno pa je poudariti, da zgornja slika predstavlja nek posplošen prikaz razširjenosti sekularizacije v svetu, saj znotraj držav, ki so označene z rdečo in bi naj bile

brez državne religije, v nekaterih primerih prihaja do velikih razlik, v smisli ohranjanja nekaterih privilegijev za največjo Cerkev.

Veliko svetovno priznanih sociologov je mnenja, da ločenost države in Cerkve ni le temeljno izhodišče zahodne civilizacije, ampak je to tudi temelj za demokracijo (Hashemi 2004).

3.1.1 Temelji sekularizacije in njena ideološka razlaga

Z namenom lažjega razvijanja toka misli v nadaljevanju tega magistrskega dela menim, da je potrebno narediti pregled vzrokov, situacij in okolij, v katerih nastaja sekularizacija. V naslednjih odstavkih se bomo torej vprašali, zakaj je sploh prišlo do nastanka sekularizacije in kaj je privedlo do pogojev, ki so bili ugodni za njeno oblikovanje.

Čas renesanse je poleg neizmerno hitrega napredka številnih nauk prinesel tudi prva razmišljanja in ideje o ločitvi religije od vsakdanjega življenja. Znanstveniki, kot so Newton, Galileo, Kepler in drugi, so v tistem času prinesli bliskovit razvoj znanstvenim področjem, kot so fizika, matematika, astronomija idr. Prvi znanstveni napredki pa niso vključevali tudi napredka na področju religije in vere, saj so znanstveniki, med njimi tudi Newton, verjeli in potrjevali obstoj neke metafizične realnosti. Medtem ko je Newtonova priljubljenost rasla, pa so se pojavili njegovi nasprotniki, ki so zavzeli odločnejši položaj nasproti veri in religiji ter se lotili razvoja znanosti, katere temelji slonijo izključno na eksaktnem znanju, pri tem pa zapostavlja vse, kar ima pridih vere in duhovnosti (Akbar 2011).

La Place je razvil teorijo, na podlagi katere je naravo razglasil za mrtvo maso, ki se brezsilno premika, na podlagi česar vesolje nima nekega cilja in ni nastalo z nekim konkretnim namenom. Ta pogled je točno diametralno nasprotje srednjeveškemu stališču determiniranosti, ki zagovarja dejstvo, da je vesolje bilo ustvarjeno po božji volji. Še več, ta pogled je nasprotje tudi Newtonovem pogledu na svet, ki je verjel v neko metafizično realnost. Z La Placovo teorijo se je pojavil nov način razmišljanja, da torej vse nejasnosti in

pomanjkljivosti v dosedanem znanstvenem raziskovanju, ugotovitvah in teorijah ne pomenijo nekaj skrivnostnega in »onostranskega« ter da se lahko izpopolnijo in odpravijo s pomočjo boljšega in temeljitejšega raziskovanja naravnih zakonov. Ta novi način razmišljanja je prinesel spoznanje, da dotedanja vera v metafizično ni bila nič drugega, kot zabloda, ki jo je posameznik sprejel, ker enostavno ni imel odgovora na vprašanja, ki so se mu postavljala v času, ko je bil neuk. Torej, bog, vera in metafizika ne obstajajo (Akbar 2011).

Po renesansi se je v Evropi pojavila nova miselnost. Z miselnimi nastavki iz renesanse je prišel čas 17. in 18. stoletja, z njim pa razsvetljenstvo. Filozofi in znanstveniki tega časa so poudarjali pomen neskončnega človeškega uma, ki je zmožen spoznati vse skrivnosti in je edini, ki lahko posamezniku prinese svobodo. Zagovarjali so materializem in zavračali filozofski idealizem, fevdalni absolutizem in Cerkev ter njeno vmešavanje v družbo. Še več, z izjemo Voltaira so močno napadali religijo z geslom »Boj svetlobe razuma proti temi nevednosti in praznoverja« (Jerman 1976, 70). Zagovarjali so »neodvisnost sekularne resnice, kar so utemeljevali s tem, da mora sekularno znanje temeljiti na izkušnjah in biti preizkušeno z razumom« (Tamimi 2000, 14). Zavzemali so se za popolno zmago razuma nad vero in za uveljavitev znanstvene paradigme v družbi. Posledično so zahtevali umik Cerkve iz šolstva, iz vseh družbenih sfer in iz vsega posvetnega z namenom, da bi dosegli »duhovno osvoboditev izpod jarma srednjeveškega religioznega in sholastičnega dogmatizma«. Zavzemali so se za izločitev cerkvenega iz posvetnega, izločitev cerkvene oblasti iz posvetne ter pri tem izhajali iz hipoteze, da »tako, kot imata filozofija in teologija vsaka svoje področje, imata prav tako tudi Cerkev in država« (Jerman 1976, 70–72).

Naredili smo torej kratek pregled racionalnega tipa mišljenja o sekularizaciji skozi zgodovino. V nadaljevanju sledi še pregled religioznega tipa mišljenja, zanimalo pa nas bo tudi, kako se je skozi zgodovino spreminjal odnos Rimskokatoliške cerkve do sekularizma ter pogled treh glavnih ideologij na ločenost države in Cerkve – liberalizma, marksizma in konservatizma.

V času zatona Rimskega imperija in v času, ko so helenistični filozofi izgubljeni na veljavi, je krščanstvo kot način za izhod iz krize ponujalo vero v boga. Tako so Cerkev in krščanske institucije začele pridobivati na veljavi, vse dokler ni Cerkev s koncem 5. stoletja, ko je propadel Rimski imperij, postala edina oblast na zahodu. Cerkveni teoretiki so teologijo dvignili nad filozofijo in državo podredili Cerkvi, s čimer je nekdanji objekt cesarjeve oblasti postal samostojen, hkrati pa je postal nadrejen tudi posvetni oblasti. V naslednjih stoletjih se je moč Cerkve povečevala vse do 14. stoletja, ko si je Cerkev prilastila posvetno oblast, kar je omenjal tudi Tomaž Akvinski, s tem, ko je potrdil vrhovno oblast Cerkve tudi v posvetnih zadevah in zavrnil kakršnokoli možnost obstoja posvetne oblasti izven cerkvene (Dakić 2005, 20–22).

Cerkev je na moči začela izgubljati šele v 15. stoletju. Razlog so bila nova znanstvena odkritja in splošen družbeni napredek. V času Francoske revolucije je Francija nacionalizirala cerkveno premoženje in kmalu za tem je postalo jasno, da Cerkev predstavlja glavno oviro družbenemu in političnemu napredku v Evropi. Kljub številnim novim spoznanjem, ki so se pojavila v 19. stoletju in so dokazovala popolno zmoto cerkvenih dogem, je Cerkev še vedno odklanjala reforme znotraj lastnih vrst. Kot posledica sta se na političnem področju pojavili novi ideologiji – liberalizem in marksizem – ki sta zagovarjali sekularizacijo (Dakić 2005, 22–23).

Liberalizem vse do danes ostaja najvplivnejša ideologija. Pripadniki liberalizma so na vseh področjih zahtevali svobodo, tako so tudi na religioznem področju zahtevali svobodo veroizpovedi vsakega posameznika, posledica česar je bil verski pluralizem, kar pomeni, da ima vsak posameznik pravico biti pripadnik katerekoli vere, med katerimi ni razlik, in ima pravico biti ateist (Chadwick 1993, 27; Dakić 2005, 24). Zahtevali so umik Cerkve iz vseh javnih sfer in vsesplošno sekularizacijo na vseh področjih. Tako so na primer dosegli laicizacijo šolstva in poučevanje znanja, temelječega na razumu, ne pa na podlagi božjih resnic, kot je bilo v navadi v preteklosti, le-te pa so se kazale za vse bolj napačne (Dakić 2005, 24–25).

Zaradi hitre industrializacije ekonomije in družbe v drugi polovici 19. stoletja Cerkev s svojim sistemom izobraževanja ni bila kos novim razmeram na trgu delovne sile, ki so zahtevale dobro izobraženo delovno silo z vseh področij znanosti in ne moralno prosvetljenega posameznika, zato je pobudo prevzela država. Uvedla je nov, od religije ločen sistem izobraževanja. Po mnenju liberalistov se le z desakralizacijo oblasti lahko uveljavi realna, posvetna oblast države in svoboda vsakega posameznika. Cilj liberalizma je bil torej umik Cerkve iz javnega življenja v zasebno sfero, na področje duhovnosti, ki ji edino pripada, pri čemer se liberalna država v zadeve religije ne bo vmešavala (Dakić 2005, 24–25).

Tudi marksizem zagovarja ločenost države in Cerkve, vendar pri tem izhaja iz Marxovega odnosa do religije. Marx pravi, da je religija opij ljudstva, da je vzdih podrejenega bitja, čustvo brezsrčnega sveta in duša brezdušnih okoliščin. Po mnenju Marxa naj bi torej enako kot opij, ki je opojna substanca, religija zaslepila svoje pripadnike in jim prinesla vse drugo kot srečo in izpopolnitev. Religija bi naj bila konstrukt, ki pomaga ohranjati oblast vladajočega razreda, saj s tem, ko slepi pripadnike nižjega razreda s pridigami o sreči in pravici, ki bosta prišli šele v onostranstvu, če si ju bodo zaslužili v tostranstvu, trpljenje povzdiguje v vrlino in najvišjo vrednoto (Dakić 2005, 25–26).

Cilj marksizma je bil torej odpraviti izkoriščevalske proizvodne procese, saj promovira raj, ki ni v nebesih, ampak na zemlji in delo človeških rok. Posameznik mora spoznati lažnost krščanskih teoloških dogem, da se lahko osvobodi iz nevednosti, ali kot pravi Marx, »religija je samo iluzorno sonce, ki se vrti okoli človeka toliko časa, dokler se človek ne obrne okrog sebe« (Marx v Haralambos in Holborn 2001, 458).

Pripadniki konservatizma so verjeli, da vrednote izhajajo iz boga, kar jih dela večne in nespremenljive. Zato so vsako svobodo misli, ki je vodila v kritiko teh vrednot, razumeli kot zmago zla in vzrok za razpad enotnosti družbe. Konservatizem ima torej do sekularizacije negativen odnos in ji nasprotuje, saj jo vidi kot ateistično grožnjo moralnemu redu in kot potencial za uničenje družbene enotnosti (Dakić 2005, 27).

Cerkev je šele po II. vatikanskem koncilu v 20. stoletju modernizirala svoje poglede na svet in zastarele dogme zamenjala z novimi, modernejšimi. Odrekla se je monopolu nad vero, s čimer je priznala tudi vernosti nekatolikov. Še več, spremenila je svoj odnos do ateizma, z redefinicijo svoje vloge pa je pridobila status »dodatne« institucije v življenju posameznika v nasprotju s prejšnjo, gospodujočo vlogo. Sekularizacija, v smislu ločenosti države in Cerkev, je za Cerkev torej postala sprejemljiva ureditev, sprejela je tudi svojo močno zmanjšano družbeno-politično vlogo in priznala primat posvetni državi (Dakić 2005, 23–24). Naj še dodam, da načelo sprejemanja ločenosti države in Cerkev še ne pomeni, da Rimskokatoliška cerkev sprejema vse njene značilnosti. Rimskokatoliška cerkev ločenost načeloma sprejema, vendar na način razumevanja, ki ni v skladu z dosledno ločenostjo. Eno izmed področij, kjer sprejemanje ločenosti ni dosledno, je finančno področje, kot bomo videli v nadaljevanju.

3.1.2 Značilnosti sekulariziranih družb

Flere in Kerševan pravita, da imajo sekularizirane družbe dve ključni značilnosti, medtem ko ju procesa societalizacije (podružabljanja) in racionalizacije medsebojno prepletata, dopolnjujeta in povezujeta (Flere in Kerševan 1995, 126–135):

1. Diferenciacija in avtonomizacija družbenih sfer

Avtorja pravita, da je bil družbeni razvoj že od začetkov sociologije viden kot proces naraščajoče družbene kompleksnosti in razčlenjenosti. Osnova za takšen razvojni proces je bila naraščajoča delitev dela, ki je bila rezultat vse večjega števila družbenih institucij, ki so nastajale z urbanizacijo, industrializacijo in birokratizacijo. Poleg naraščanja števila institucij je naraščanje delitve dela botrovalo tudi nastanku večjega števila specializiranih in poklicnih vlog. S tega vidika lahko sekularizacijo razumemo kot poseben vidik širšega procesa diferenciacije, avtonomizacije in dehierarhizacije družbenih sfer. V predmodernih družbah je religija v družbeni hierarhiji odigrala pomembno vlogo. Predstavljala je središče oziroma temelj družbe, saj je posamezniku nudila temeljne in nesporne vrednote, življenju je podarjala smisel, nudila zavetje in bila osrednji steber družbenega življenja.

2. Avtonomni posameznik

V modernih družbah sta položaj in samozavest posameznika spremenjena kot posledica diferenciacije in avtonomizacije. Najdemo ga znotraj visoko diferenciranih družbenih sfer, v raznolikih institucijah na raznovrstnih področjih, v različnih vlogah in položajih. Ponujajo se mu številne izbire in možnosti vključitve na mnogih področjih, tudi na religijskem. Posameznik kot avtonomni subjekt samostojno izbira med pestro ponudbo denimo religijskih vsebin in si svobodno oblikuje svojo identiteto znotraj izbranega področja. Vse bolj pogosto se odloča na podlagi lastne presoje in na podlagi samostojno oblikovane vrednotne hierarhije. Vključenost v številne in raznolike institucije ter vloge je njegova lastna izbira, vanje pa se lahko vključuje le parcialno in bolj ali manj začasno. Tudi identifikacija z vsako je lahko le delna in začasna. Ker pa takšnečasne in delne identifikacije za posameznika nimajo dolgoročnega cilja in neke zadovoljitve, je cilj posameznika v sodobnem svetu oblikovati svojo lastno identiteto in smisel oziroma lastno biografijo. Parcialne in avtonomizirane družbene institucije in vloge modernemu subjektu torej ne ustrezajo več, saj mu ne morejo nuditi celostne identitete in s tem življenjskega smisla. Rešitev za dano situacijo ponuja zasebna sfera prostega časa s svojimi dejavnostmi, družino in domom kot osrednjo vrednoto.

Proces »societalizacije«

Proces »societalizacije« oziroma podružabljanja pomeni prehajanje iz stanja skupnosti v odprto in kompleksno družbo. Posameznikovo življenje v vse večji meri določajo birokratska in brezosebna država, velika industrija in trgovina ter kompleksnost velikih mest namesto trdno povezane in integrirane lokalne skupnosti. Moderni družbeni sistemi so oblikovani tako, da posameznik nima več podpore s strani skupnosti, vendar ji po drugi strani niti ni več tako podrejen. Podrejen pa je normam, ki določajo obnašanje v različnih, bolj ali manj ločenih bivalnih, delovnih, političnih, družabnih okoljih. V tako urejenem družbenem sistemu so cerkvene institucije le ena oblika institucij v množici istih, ne glede na to, ali nastopajo birokratsko, kot državne Cerkve, tržno, s ponudbo svojih uslug, ali pa zgolj kot ena izmed možnosti za svobodno združevanje posameznikov v prostem času.

Proces racionalizacije

Weber racionalizacijo razume kot bistveno gonilo modernizacijskih procesov, ki širijo področje racionalnega delovanja, le-to pa je lahko smotrno racionalno ali formalno in vrednostno racionalno ali vsebinsko. Da bi se družba in posameznik lahko hitreje racionalizirala in s tem modernizirala, je potrebna odstranitev medsebojne konkurence in blokade med religiozno racionalnostjo in racionalnostjo drugih področij ter uveljavitev celovitega racionalnega življenjskega sloga v širšem sloju ljudi, pri čemer pa racionalizacija ne pomeni izginjanje verske religioznosti v celoti, saj je tudi religija kot takšna lahko izvor ali spodbuda racionalizacije. Tako je bil Weber mnenja, da je proces sekularizacije posledica specifične religiozne racionalizacije, specifičnega načina in interpretacije krščanske vere.

3.2 Desekularizacija

Revitalizacija oziroma prebujanje religije, desekularizacija ali kontrasekularizacija so rezultat korenitih sprememb v verskih razmerah in v odnosu do religije, ki nastopijo v 80. letih prejšnjega stoletja. Leta 1980 je namreč bila dosežena najnižja (statistična) točka vernosti in najvišja nevernosti. Takrat smo bili priča spremembi trendov na področju upadanja vpliva religije in Cerkve ter lahko govorimo o verski prenovi oziroma vrnitvi Cerkve, saj je religija ponovno začela pridobivati na moči in se uveljavljati v družbi (Roter 1988, 406).

Na verskem področju se začnejo dogajati procesi, ki so v nasprotju s tedanjo prakso sekularizacije. Flere pravi, da se ne krepi samo zasebna religioznost ali religioznost sekt, ampak tudi tradicionalna religioznost z "javnimi" ambicijami, včasih celo z zahtevami po zgodovinskem maščevanju, kar se kaže tudi v krepitvi fundamentalističnih tokov protestantizma v Združenih državah Amerike ter s pojavom in krepitvijo islamskega fundamentalizma in integrističnih sil v katolicizmu. Na zahod začnejo prodirati budizem, hinduizem, konfucianizem in druge religije, ljudje so dovetnejši za tradicionalne cerkvene norme in obiskujejo cerkvene ustanove, med prazniki v zelo velikem številu. Stopnja pomembnosti religije na skoraj vseh področjih v vsakdanjem življenju se poviša (Flere 1997, 278–279).

3.2.1 Vzroki za desekularizacijo

Na podlagi strokovne sociološke literature lahko zaključimo, da je k desekularizaciji v času, ko začne upadati delež nereligioznih oziroma ateistov in se ima več ljudi za religiozne kot prej, vodilo šest dejavnikov (Vrcan 1986, 95–175; Roter 1988, 408–412):

1. Spremembe na individualni osebnosti ter družbenoskupinski, družbenoslojevski ravni

V sklopu prvega dejavnika preobrata od sekularizacije nazaj k revitalizaciji religije se prebivalstvo v večji meri zanima za verska vprašanja, verske vrednote, verske resnice, kar na prvi pogled zgleda kot povečanje vernosti prebivalstva. Kasneje smo priča večjemu prisostvovanju obrednim aktivnostim, v opazovanem družbenem prostoru se poveča število delujočih religioznih organizacij, pojavljajo se nove verske skupine in verska gibanja.

2. Spremembe v sociološko opredeljivem družbenem statusu religioznosti, religioznih institucij in religioznih organizacij

Za drugi dejavnik je značilen premik pomenov religioznega za družbeno in kulturno življenje in premik religioznega iz zasebne v javno sfero. Čeprav sta takšna družba in kultura še vedno sekularno naravnani, pa njuna religija pridobiva na javnem pomenu, verske organizacije postanejo pomembni igralci v kulturnem in družbenem življenju, pa tudi v politiki. Pri takšni vpetosti religije v vsakdan v specifičnih razmerah socialističnih družb, med katere sodi tudi Slovenija, to pomeni, da cerkvene organizacije organizirajo redne aktivnosti z namenom predstaviti religijo kot »teizem z izrecno javnimi funkcijami« in ne samo obrednimi.

3. Spremembe znotraj določene religije, religioznega sistema in religioznih organizacij

Spremembe v sklopu tretjega dejavnika, ki vodi k desekularizaciji, ponazarjajo spremembe v razmerju sil, teženj, tendenc znotraj neke religije. Revitalizacija religije naj bi pomenila predvsem popolno prevlado institucionalnega nad spontanimi gibanji. Vrcan pravi, da naj bi bile v prostoru bivše Jugoslavije ustvarjene ugodne razmere in subjektivna usmeritev katoliške cerkvene hierarhije za novo katoliško rekonkvisto.

4. Kompleksna kriza nereligiozne orientacije – značilna predvsem za socialistične dežele

S Titovo smrtjo leta 1980 in s padanjem ugleda Zveze komunistov, ki najnižjo točko doseže leta 1987, izgubi na pomenu tudi laična, ateistična, nereligiozna orientacija in kultura, njena kredibilnost se zmanjša, saj predstavlja pomemben identifikacijski simbol Zveze komunistov. Roter trdi, da ravno ta kriza nereligioznosti »nosi v sebi tudi možnost za »vračanje razočaranih« v okvire cerkvene religioznosti kot identifikacijskega simbola »razočaranih«, pa tudi kot ideološkega okvira, ki bi dajal možnosti za nov tip pravične družbe, v tem primeru na religioznih temeljih«.

5. Dogajanja v znamenju radikalnega preloma od hegemonije sekularne kulture in duhovnosti k hegemoniji sakralne kulture in duhovnosti

Peti dejavnik, ki je družbo privedel od sekularizacije k prebujanju religije, desekularizacijo predstavlja kot izrazito protimoderno, tradicionalno, protipluralistično, konzervativno in rigorozno gibanje, saj Vrcan pravi, da desekularizacija izključuje vse pomembne družbene in kulturne spremembe, ki so nastale pod vplivom razvoja modernih družb, še posebej pa sekularizacijo. Kontrasekularizacija je proces, ki je usmerjen k temu, da bi religija prevladala v vseh porah družbenega in političnega življenja, njena družba pa popolnoma izključuje kakršenkoli sekularni pogled na svet, od radikalno ateističnega do marksističnega ali humanističnega. Roter pravi, da bi takšna ureditev za slovenski prostor pomenila vrnitev predvojnega klerikalnega režima in totalno nadvlado krščanskega duhovnega totalitarizma, kjer ni prostora za kakršnekoli sekularne poglede.

6. Začasne ali lahko dalj časa trajajoče »delitve oblasti« dveh duhovnih in kulturnih totalitarizmov, ki sta v deželi, vsak v določenem zgodovinskem obdobju, imela prevlado, hegemonijo

Čeprav je v cerkvenem katoliškem in kulturnem krogu v 70. letih prejšnjega stoletja bila precej izražena polarizacija, pa je v 80. letih prišlo do zmanjšanja prej vidnih razlik v obnašanju Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji in na Hrvaškem. Polarizacija se je zmanjšala v odnosu do nacionalnega momenta in pri obnašanju Cerkev v obeh državah. Vrcan ugotavlja, da je do zmanjšanja razlik prišlo potem, ko so v Sloveniji na povsem posvetni,

politični in kulturni ravni javno sprožili razpravo o domnevni ogroženosti slovenske nacionalne samobitnosti v socialistični federativni Jugoslaviji in so tako dejansko oživeli tudi »slovensko vprašanje« v tedanji Jugoslaviji. To seveda ni ostalo brez odmeva tudi na vedenje Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji.

Sergej Flere kot vzrok za pojav desekularizacije omenja izčrpanost modernosti. Sposobnost in razmišljanje posameznika, da lahko prevzame popoln nadzor nad svojim okoljem ter si ga podredi, ni več tako močno prisotna. Znanost in zaupanje v njene odgovore kot osvobodilna sila nista več prepričljiva, zato posameznik oporo išče v tradicionalnih vrednotah, kot so družina, lokalna skupnost, narod ipd. Drugi razlog za revitalizacijo religije naj bi bil ciklično nihanje med prevlado religije in prevlado racionalnega. Flere pa omenja šečasne krize in neravnovesja znotraj sicer obsežnega procesa modernizacije družbe in napredka znanosti ter s tem napredka sekularizacije, za zaključek pa še razlago s teološkim značajem, ki desekularizacijo razlaga kot vrnitev človeka, njegove kulture in družbene vloge v normalne, zapovedane okvire, saj naj bi bila sekularizacija zgolj začasen odmik in poskus zavračanja tistega, kar je človeku tako ali tako dano in zapovedano ter je notranji del njegovega značaja (Flere 1997, 279).

Desekularizacija v 80. letih prejšnjega stoletja seveda ni obšla niti Slovenije. Še več, nekateri avtorji navajajo celo statistične dokaze, ki pričajo o tem, da se je v tistem času religija tudi v našem prostoru revitalizirala. Delež tistih, ki so po lastnih izjavah verni, se je po zmanjšanju v 70. letih v naslednjem desetletju do leta 1990 ponovno povečal in dosegel 63 %. V 80. letih je narasel obisk cerkva in verskih obredov, prav tako je bilo zabeleženih več krstov in cerkvenih porok. Okrepile pa so se tudi verske skupnosti in aktivnosti znotraj njih (Moore 1991, 184–185).

3.2.2 Proces desekularizacije

Na podlagi strokovne literature so družbeni procesi, ki kažejo na desekularizacijo oziroma oživitev religije v sodobnih družbah, naslednji (Flere in Kerševan 1995, 140–153):

➤ *Vztrajnost ljudske religioznosti*

Ljudska verovanja, ki so nastala v tradicionalnih, kmečkih in vaških okoljih s predkrščanskimi vsebinami in oblikami so bila prakticirana izven cerkvene religije za razliko od ljudskih pobožnosti, ki jih je uvedla in vodila Rimskokatoliška cerkev. Cilj uvedbe teh pobožnosti je bil približanje religije in Cerkve kot institucije preprostim vernikom in njihovim religioznim potrebam. Takšne pobožnosti so bile šmarnice, različne procesije, romanja ipd.

Raziskovalci ugotavljajo, da se nekatere religiozne norme in vsebine trdoživo ohranjajo. Tako v evropskih deželah kot tudi v Združenih državah Amerike je verovanje v boga večinsko, v Združenih državah Amerike po anketnih raziskavah celo skoraj 100 %. Redna udeležba pri tedenskih verskih obredih je sicer malo manjša, vendar je prisostvovanje verskim obredom ob velikih praznikih in verskih dogodkih, kot so krsti, poroke in pogrebi, povsod zelo visoko. Takšna religija ne vsebuje več specifičnih krščanskih verovanj, zato lahko govorimo o praznični religioznosti ali religioznosti prazničnosti.

➤ *Naraščanje religioznosti v 80. letih prejšnjega stoletja*

Slika ljudske religioznosti torej prikazuje trdoživo vztrajnost nekaterih religioznih verovanj in praks, vendar so se v 80. letih prejšnjega stoletja na področju cerkvene religioznosti pojavili statistični podatki s pozitivnim trendom v primerjavi s 60. in 70. leti. Delež nereligioznih posameznikov in ateistov je upadel s 34 % na 30 %, religioznost v Evropi pa je narasla s 60 % na 64 %. Ta pozitivni trend je bil še bolj očiten in izrazit v nekdanjih socialističnih deželah, ki se je tako kot drugod pričel v 80. letih in se pospešil po političnih spremembah leta 1989.

➤ *Pojav novih religioznih gibanj*

Tako imenovana nova religiozna gibanja, med katere sodijo Scientološka cerkev, gibanje Hare Krišna, Jezusovo ljudstvo, Poslanstvo Božje luči, Tempelj ljudstva, Združitevna cerkev Korejca Moona, Bhagwan ... ter vse ostale Cerkve, kulti in sekte, ki so se na novo pojavile najprej v zahodnih, modernih in sekulariziranih okoljih, so se nato iz Združenih držav Amerike širila v Evropo. Najbolj razširjena so bila v urbanem okolju, v pretežno

srednjem sloju in predvsem med mladimi. Najbolj privlačna je bila njihova poudarjena drugačnost, ki je bila še posebej dobro vidna pri gibanjih azijskega izvora, pa tudi zato, ker so ta gibanja povzročala probleme in konflikte, kot so skupinski samomori in demonstracije. Večina novih religiozних gibanj je po svoji obliki organiziranja in načinu delovanja precej podobnih protestantizmu, značilnemu za zahod, znotraj katerega sta se razvila dva tipa organiziranosti: bodisi gre za verske skupnosti z demokratičnim oziroma kolektivnim vodstvom bodisi pa za verske skupnosti, ki sledijo karizmatičnemu vodji ali posredovalcu nekega že prej izoblikovanega nauka v novem okolju.

Med novimi religioznimi gibanji je precej močan in poudarjen budizem s svojim pojmovanjem človekovega samoodreševanja, uveljavil se je kozmocentrizem, katerega cilj je doseči harmonijo med vesoljem in človekom, svoje mesto najdejo ponovno odkriti poganski kult narave in magije iz mezopotamskih, mediteranskih in staroevropskih religij, pa tudi hinduizem z idejo reinkarnacije in joge ter seveda moderna znanstvena spoznanja s področja fizike, psihologije, antropologije, sociologije in sistemskih teorij. Cilj vseh teh novih religiozних gibanj, ki so se pojavila, pa ni tekmovanje proti drugim religijam, znanosti ali ena proti drugi, ampak da obstajajo v odprti sintezi, v harmoničnem soobstoju in da skupaj postanejo nova duhovnost.

➤ *Nova politizacija religije*

Pojav ponovne politizacije religije pomeni ponovno socializacijo religije in je nasprotje sekularizacije, ki je privedla do izginjanja socialnih funkcij religije. Za novo politizacijo religije je značilen pojav civilne religije v modernih družbah, ki naj bi bila reducirana na tiste vsebine in oblike, ki legitimirajo temeljne družbene institucije, norme in vrednote neke družbe. Ker se civilna religija praviloma integrira v neko družbo oziroma državo, so njeni nosilci družbene in nacionalne institucije, njeni naslovniki pa posamezniki kot pripadniki države. V državah in modernih družbah pa se religiozno pojavlja že od nekdaj, kjer gre na primer za brezpogojno sprejemanje skupnih vrednot in norm, kot so človeška enakost, svoboda in nenasilje, ali pa za »uporabo boga« in religiozних simbolov v državno-nacionalnih ustanovah in dejavnostih (npr. napis »In God we trust« na ameriškem dolarju).

Medtem ko se civilna religija dogaja mimo tradicionalnih cerkvenih religij, pa je fundamentalizem pojav, ki se dogaja znotraj njih. Fundamentalizem stremi k ponovni uveljavitvi religije na način, na katerega je bila osnovana, torej kot osnova/fundament celotnega družbenega in posameznikovega življenja. Za fundamentalizem je zelo dovzeten islamski svet, v Združenih državah Amerike pa je prisoten bolj parcialno usmerjen protestantski fundamentalizem, ki zagovarja biblijske resnice in norme, ki so predvsem nasprotovanje splavu, homoseksualnosti in drugim grešnim spolnim deviacijam, zaščita družinskega življenja po tradicionalnem vzorcu ter boj za biblijske resnice v šolskem pouku. Te cilje pripadniki skušajo uveljaviti celovito, tudi z uporabo politike, države, zakonodaje in prisile, celo nasilja.

3.3 Zakonski okviri ločenosti države in Cerkve

Za vsako moderno državo oziroma moderno demokracijo je praviloma značilno, da je znotraj nje politična oblast sekularizirana, torej da sta država in Cerkev ločeni. Naši dve enoti raziskovanja, Slovenija in Združene države Amerike, sta vsekakor moderni državi, v katerih sta cerkvena in državna sfera ločeni. Cilj naslednjih dveh podpoglavij je predstaviti pravno podlago, ki ureja sekularizacijo za vsako državo posebej, in poskusiti ponuditi odgovor na prvi del prve zastavljene hipoteze, ki predvideva zakonsko ločenost države in Cerkve v obeh državah.

3.3.1 Slovenija

Ustava Republike Slovenije pravno podlago za sekularizacijo oziroma ločitev Cerkve in države postavlja v svojem 7. členu, kjer je zapisano (Ustava Republike Slovenije, 7. čl.):

»Država in verske skupnosti so ločene.

Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno.«

S tem členom ustava določa, da se Cerkev naj ne bi vmešavala v politično oblast, saj naj bi bili ti dve sferi ločeni, verske skupnosti pa so enakopravne in svobodne pri svojem delovanju.

Slovenski pravni red pa postavlja pravne temelje za ureditev razmerja med državo in verskimi skupnostmi ter ureditev problematike verskih skupnosti še v nekaterih drugih členih ustave (Ustava Republike Slovenije): čl. 14, čl. 16, čl. 41, čl. 46, čl. 63 in čl. 123 ter s Sporazumom med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih in številnimi zakoni, ki pa jih na tem mestu ne bomo podrobneje razčlenjevali in obravnavali, saj za naš vidik raziskovanja niso relevantni.

Vsekakor pa je za naš predmet raziskovanja relevantna odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije iz leta 2010, ki zadeva Zakon o verski svobodi in s katero je Ustavno sodišče podrobneje razložilo načelo ločitve Cerkve in države. To načelo naj bi imelo tri prvine (Odločba Ustavnega sodišča U-I-92/07-23):

1. versko oziroma nazorsko nevtralnost države,
2. avtonomnost verskih skupnosti na lastnem področju in
3. enakopraven odnos države do verskih skupnosti.

Iz teh treh prvin izhaja tudi cilj načela ločenosti države in Cerkve, ki je vzdrževanje nevtralne države z namenom zagotavljanja resnične svobode vesti in enakosti posameznikov, tako verujočih kot tudi neverujočih, ter vseh verskih skupnosti. Ta verska nevtralnost države pa nikakor ne predstavlja oviro za sodelovanje z verskimi skupnostmi. Ustava verskim skupnostim jamči samostojnost in svobodno delovanje ter enakost vseh pred zakonom (Odločba Ustavnega sodišča U-I-92/07-23).

O financiranju pa Ustavno sodišče v isti odločbi zapiše, da financiranje verskih skupnosti ni dolžnost države. »Ob spoštovanju enakopravnosti verskih skupnosti pa sme država zagotavljati gmotno podporo verskim skupnostim, če to ne nasprotuje načelu o ločenosti države in verskih skupnosti. Razlaga, ki bi pomenila, da sme država gmotno podpirati le tiste verske skupnosti, katerih vsebinska prepričanja so ji blizu, bi bila neskladna z zapovedjo nevtralnosti, zajamčeno z načelom o ločenosti države in verskih skupnosti« (Odločba Ustavnega sodišča U-I-92/07-23).

V Slovenski škofovski konferenci so mnenja, da zgoraj omenjena odločba Ustavnega sodišča pomeni, da ločitev države in Cerkve temelji na vzajemnem sodelovanju pri opravljanju splošno koristne dejavnosti, ki je v dobro celotne družbe. Poleg tega menijo, da načelo ločitve ni sporno in da ga Cerkev sprejema, saj da naj bi »opredeljeval predvsem razmejitve pristojnosti dveh avtonomnih pravnih subjektov, ki zaradi skupnega dobrega v skladu z evropsko prakso izvajanja verske svobode sodelujeta na področjih skupnega interesa. Člani Rimskokatoliške cerkve so hkrati tudi državljani Republike Slovenije, zato je sodelovanje omenjenih pravnih subjektov v demokraciji logično in smiselno« (Slovenska škofovska konferenca). Problem nastaja zaradi zakonske formulacije splošne koristnosti cerkva, ki je opredeljena v 5. členu Zakona o verski svobodi. Na tej splošni koristnosti temelji 29. člen istega zakona, ki pravi, da »država lahko gmotno podpira registrirane cerkve in druge verske skupnosti zaradi njihovega splošno koristnega pomena« (Zakon o verski svobodi, 5. čl., 29. čl.). Na podlagi prej omenjene Odločbe Ustavnega sodišča država ni dolžna financirati verske skupnosti, hkrati pa Odločba ne izpodbija 5. in 29. člena Zakona o verski svobodi. V tem je problem in temu so nasprotovali tudi številni sociologi.

3.3.2 Združene države Amerike

Tako kot pri nas tudi v Združenih državah Amerike preučevano področje ureja njihova ustava, kjer je v 6. členu zapisano: »Kot kvalifikacija za zasedbo kateregakoli javnega delovnega mesta v Združenih državah Amerike ne bo nikoli zahtevan nikakršen test z versko vsebino«. Pred sprejetjem dokumenta »Bill of rights« je bila to edina omemba religije v ustavi (Ustava Združenih držav Amerike).

Prvi amandma ustave iz leta 1791 pravi: »Kongres ne sme sprejeti nobenega zakona glede ustanovitve religije ali prepovedi njenega svobodnega izvrševanja, ne sme zmanjšati svobode govora ali tiska, niti pravice ljudi do miroljubnega zbiranja in pravice do vloge za popravo krivic« (prav tam). Strah Američanov pred monarhičnim katolicizmom je ustvarjal klimo, zaradi katere je bilo v 19. stoletju še vedno nepredstavljivo, da bi bil za predsednika Združenih držav Amerike izvoljen katoličan. Prvi takšen primer se je zgodil šele z izvolitvijo Johna F. Kennedyja, v drugi polovici 20. stoletja (Čepar 2005, 34–35).

Ko se je sekularizacija šele pojavljala, se je evropsko razumevanje ločitve Cerkve in države razlikovalo od ameriškega, s čimer se je strinjal tudi teolog in zgodovinar Philip Schaff, ki je prvi amandma interpretiral na naslednji način: Schaff pravi, da ameriška ločitev Cerkve in države temelji na spoštovanju Cerkve, evropska antiklerikalna ločitev pa na nespoštovanju in sovraštvu do Cerkve in religije kot take. Ustava ni ustvarila naroda, niti njegove religije in institucij. To vse je že obstajalo. Ustava je bila oblikovana z namenom, da bi jih zaščitila v vladavini ljudstva, od ljudstva in za ljudstvo (Curtis 2012).

Koncept ločitve Cerkve in države Thomasa Jeffersona se je uveljavil leta 1878 v primeru Raynoldsa proti Združenim državam Amerike. Doktrina tretjega predsednika Združenih držav Amerike je temeljila na »zidu ločenosti« med državo in Cerkvijo in ni dovoljevala favoriziranja katere izmed Cerkva s strani države ali kakršnekoli državne pomoči Cerkvam. Ali drugače, v okviru te doktrine javne oblasti nimajo pravice izključiti iz svojih storitev člane nobenih veroizpovedi zaradi njihove vere ali zaradi pomanjkanja vere. Osnovni prvini te doktrine sta verska pluralnost in ločenost Cerkve od države, ki sta živeli v okolju z velikim deležem krščanskih religij s poudarkom na neposrednem odnosu posameznika do boga, močna pa je bila tudi prisotnost protestantske delovne etike. Čepar pravi, da so v tistem okolju bile Cerkve prostovoljna združenja, prepuščena zakonom duhovnega in tvarnega prostega trga, a vendar jim je država pomagala z davčnimi olajšavami (Dragoš 2001, 448; Čepar 2005, 35).

Ločitev religije in politike oziroma Cerkve in države je temeljni kriterij, ki ločuje moderno demokracijo od starodavne. Starodavne demokracije so delovale pod budnim očesom bogov – vse je bilo določeno s strani religije. Dominirala je tako v javnem, kot tudi v zasebnem življenju. Čeprav sta tako Slovenija, kot tudi Združene države Amerike obe moderni demokraciji, pa so slednjo do principa ločenosti cerkve in države privedli povsem drugi dejavniki, kot pa prvo. V Združenih državah Amerike je prisoten verski pluralizem, kar pomeni, da obstajajo številne verske manjšine. Prisoten je t. i. model ločenosti države od Cerkva. V Evropi je prisoten t.i. model državne cerkve, saj v večini držav obstaja prevladujoča verska večina in nekaj majhnih manjšin. Ameriški koncept sekularizacije zahteva popolno nevtralnost oblasti do vseh religij. Vse religije, cerkve in sekte morajo biti

obravnavane enakopravno. Nobena ne sme biti izpostavljena ali v prednosti pred ostalimi in vse morajo biti pri svojem delovanju prepuščene same sebi, pri čemer morajo seveda delovati v skladu s predpisi in zakoni. Po besedah Tocquevilla je ločenost med državo in cerkvijo tista, ki vsakodnevno ustvarja, krepi in neguje religioznost znotraj ameriške družbe (Zoller 2006, 564–593).

S to mislijo zaključujem tretje poglavje. V naslednjem poglavju se bom posvetila finančnemu vidiku ločenosti države in Cerkve. Poglavje, ponuja natančne podatke o državnem financiranju Cerkve in njenih institucij v Sloveniji in Združenih državah Amerike ter obenem v celoti odgovarja na drugo zastavljeno hipotezo. V njegovem osrednjem delu, ki je namenjen finančnemu vidiku sekularizacije v Sloveniji, pa lahko najdemo odgovor tudi na prvi del tretje hipoteze.

4 FINANČNI VIDIK

4.1 Pridobivanje premoženja

Avro Manhattan, pisec in filozof, je v uvodu enega izmed svojih del zapisal: »Jezus Kristus, ustanovitelj krščanstva, je bil najrevnejši med revnimi. Rimskokatoliška cerkev, ki zase trdi, da je Njegova cerkev, pa je najbogatejša med bogatimi, najpremožnejša institucija na svetu« (Manhattan 1983, 1). Na tem mestu pa se seveda pojavlja vprašanje, na kakšen način si je institucija, ki je bila zgrajena na nematerialnih vrednotah enega posameznika, lahko pridobila takšno nedojemljivo bogastvo.

Seveda je vsem splošno znano, da je Cerkev uvedla trgovino z odpustki, prodajala je titule, funkcije, blagoslovljena pisma. Tlačani so dajatve morali plačevati tudi Cerkvi, le-ta pa si je skozi stoletja zgodovine samovoljno lastila vso kopno v morju, torej otoke, pa čeprav vsi še sploh niso bili odkriti. Posledično je ob odkritju obeh Amerik, Severne in Južne, zahtevala suvereno oblast in lastništvo nad novo odkritim ozemljem, kar je kasneje tudi trdila. Podlaga za to je bila Konstantinova darovnica, ponarejeni dokument, s katerim naj bi cesar Konstantin Veliki Cerkvi podaril Rim in zahodni del rimskega cesarstva. (Manhattan 1983, 4–17, 20, 46).

Nekateri bolj drzni avtorji kot orodje za krepitev cerkvenega bogastva omenjajo tudi dejstvo, da se je Cerkev ukvarjala s trgovino z ljudmi in imela sužnje, da so menihi in drugi cerkveni ljudje ponarejali listine z namenom pridobitve zemljiške posesti. Ena izmed teh listin je bila tudi že omenjena Konstantinova darovnica. Nekateri papeži in škofije naj bi imeli lastne bordele in so tako obogateli s prostitucijo, pojavljala pa naj bi se tudi roparska morjenja drugovercev (Manhattan 1983, 12–15; Began 2012b, 5).

Kljub številnim načinom pridobivanja premoženja pa je bila dediščina glavni način širjenja cerkvenih nepremičnin že od Antike dalje, zlasti pa v srednjem veku. Pridige cerkvenega očeta Salviana iz 5. stoletja so se glasile: »Kdor premoženje prepusti svojim otrokom

namesto Cerkvi, ravna proti božji volji in proti svoji koristi. Medtem ko na zemlji skrbi za svoje otroke, sebe ogoljufa za nebesa» (Began 2012b, 5).

4.2 Največji finančni imperij na svetu

4.2.1 Slovensko cerkveno premoženje

Verske skupnosti po svetu veljajo za precej premožne ustanove. Ta trditev pa še posebej velja za največjo in najbolje organizirano med njimi, Rimskokatoliško cerkev, ki ima tudi v Sloveniji daleč največ pripadnikov.

Po podatkih Geodetske uprave Slovenije do konca prvega četrletja letošnjega leta skupna posplošena vrednost cerkvenih nepremičnin v Sloveniji znaša 800 milijonov evrov. Cerkev je lastnica ali solastnica nadškofij, škofijskih in župnijskih uradov, redov in drugih nepremičnin, kar skupno znaša 31.313 nepremičnin. Med te nepremičnine spadajo stavbe oziroma njihovi deli in zemljiške parcele, katerih skupna površina obsega okoli 45.000 hektarjev, od česar 15.000 hektarjev predstavljajo kmetijska zemljišča, 30.000 hektarjev pa je gozdov (Geodetska uprava Republike Slovenije 2012). Poleg vsega naštetega je Cerkev lastnica tudi osmih desetih vse kulturne dediščine v državi, zato po mnenju številnih avtorjev ni nikakršne potrebe, da bi dobivala kakršnakoli javna sredstva (Began 2012a, 1; Utenkar 2012).

4.2.1 Cerkveno premoženje v tujini

Kako pa je s cerkvenim premoženjem v tujini? V Italiji vrednost cerkvenih nepremičnin znaša 1.200 milijard evrov. Cerkev je lastnica več kot 20 % vseh italijanskih nepremičnin, iz italijanske državne blagajne pa letno prejme okoli 9 milijard evrov (Maltese 2011, 41-70). Ta številka je še večja v Nemčiji, kjer Rimskokatoliška cerkev od nemških davkoplačevalcev dobi 10 milijonov evrov na letni ravni, njeno premoženje pa je vredno več kot 300 milijard evrov (Began 2012b, 5).

Ocene za Avstralijo pravijo, da naj bi bila Rimskokatoliška cerkev kot gospodarska korporacija na prvih petih mestih v državi s premoženjem, ki je vredno več kot 60 milijard

evrov, in skoraj 10 milijardami dohodka samo v letu 2005 (Dnevnik.si 2008), medtem ko naj bi papeževa vatikanska banka, imenovana IOR (Istituto per le Opere di Religione), v vsakem trenutku razpolagala s 100 milijardami evri gotovine, po mnenju enega vodilnih tednikov v državi pa je osma največja pralnica denarja na svetu (Erznožnik 2009).

V Španiji, Argentini in na Portugalskem je med kmetijskimi zemljišči 20 % cerkvenih. V Angliji je Cerkev lastnica približno 100.000 hektarjev kmetijskih zemljišč, medtem ko v Združenih državah Amerike ta številka presega 1.100.000 hektarjev (Began 2012b, 5). Cerkvna premoženja po svetu so nepredstavljava. Leta 1952 so zlate rezerve Vatikana znašale 3,5 milijarde evrov, kar jih je v svetovnem merilu uvrstilo na drugo mesto, takoj za ameriškimi. Še več, kardinal Vagnozzi, ki se je ukvarjal s financami Vatikana, je izjavil, da bi le s skupnimi močmi treh najmočnejših agencij na svetu (KGB, Interpol in CIA) lahko pridobili zgolj približno oceno celotnega imetja Vatikana in kje vse se nahaja (Cooke 1985, 29–30).

4.3 Slovenski davkoplačevalski denar in cerkveni žepi

4.3.1 Viri financiranja Cerkev

Cerkveni dohodki so bili vedno netransparentni in celo skrivnostni, saj Cerkev veliko posluje z gotovino – denar iz nabirk, plačila za krste, obhajila, birme, poroke, pogrebe, maše in podobno – kjer dohodek ni prikazan, saj Cerkev od teh prejemkov ne plačuje davkov (Utenkar 2012).

Kot sem že omenila, ima v Sloveniji največ pripadnikov Rimskokatoliška cerkev. Za njene pripadnike se izreka več kot 1,3 milijona prebivalstva. V krogih Rimskokatoliške cerkve je priporočeni dar za mašo 17 evrov, prvo obhajilo in birma sta brezplačni, prispevek za cerkveni pogreb je 29 evrov, za cerkveno poroko pa 21 evrov (Utenkar 2012).

V Sloveniji se za muslimane izreka slabih 50.000 prebivalcev, kar islamsko veroizpoved uvrsti na drugo mesto po številu pripadnikov. Znotraj te verske skupnosti registrirani člani plačujejo članarino, ki na leto znaša 100 evrov na družino. Po navadi imami denar dobijo

ob porokah in pogrebih, pa tudi ob hatmi, ki je neke vrste izpit za otroke z veroučno vsebino. Ker pa so njihovi imami zaposleni in za svoje delo plačani po vseh predpisih, islamska skupnost svojim članom svetuje, da imamom ne dajejo denarja, saj ne želijo imeti opravka z gotovino (Utenkar 2012).

Srbska pravoslavna cerkev je s svojimi 45.000 člani tretja največja verska skupnost v Sloveniji. Znotraj te verske skupnosti njihovi duhovniki blagoslov najpogosteje opravljajo pri slavah, ko družine slavijo svoje družinske zavetnike. Verniki duhovnikom tako kot pri slavah, tudi pri krstih, porokah in pogrebih dajo, kolikor hočejo (Utenkar 2012).

Nekdanji direktor vladnega Urada za verske skupnosti Aleš Gulič pravi, da država samo s tem Uradom verskim skupnostim nameni slaba 2,5 milijona evrov. S temi sredstvi so plačani socialni prispevki posvečenim osebam, ki jim je duhovništvo edini poklic. Več kot dva milijona od teh sredstev je namenjeno Rimskokatoliški cerkvi, saj ima največ duhovnikov in nun. Gulič je mnenja, da je skoraj nemogoče dobiti celovite podatke o tem, koliko javnega denarja dobi Rimskokatoliška cerkev pri nas, saj gre za denar iz različnih ministrstev, občin in drugih javnih subjektov ter virov (Utenkar 2012).

Na podlagi obstoječe literature je slovenska Rimskokatoliška cerkev financirana predvsem iz petih virov (Krašovec 2006, 12):

1. prostovoljni darovi vernikov,
2. prejemki iz cerkvenega premoženja,
3. neposredna in posredna pomoč države,
4. neposredno financiranje cerkvenih dejavnosti v državnih ustanovah in
5. sredstva pridobljena na podlagi raznih javnih razpisov in koncesij ali namenske dotacije za kulturne spomenike.

Po nekaterih drugih virih pa se Cerkev v Republiki Sloveniji financira iz štirih virov hkrati (Dragoš 2001, 454):

- s prodajo svojih uslug na trgu;
- z donacijami vernikov;

- z državnim financiranjem plač cerkvenih funkcionarjev (v to kategorijo sodijo tudi prispevki za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje vseh duhovnikov in nun, vključno z izganjalci hudiča);
- z vračilom nacionaliziranega premoženja, vključno s fevdalno lastnino (tukaj avtor poudari nejasnosti, saj je premoženje bilo nacionalizirano pod meščanskimi režimi, ne pa pod komunisti, vmes pa večkrat preprodano).

Dragoš se je že pred dobrim desetletjem spraševal, »kako je možno, da se prav o tem najmanj govori in to ravno v času, ko bi pričakovali nasprotno: ko se obuja idejnobožna kultura, ko so politične stranke v tako rekoč permanentni predvolilni kampanji in ko z denacionalizacijo izvajamo svetovno unikatno varianto popravljanja krivic« (Dragoš 2001, 454). Zanimivo, ampak do danes se ni prav veliko spremenilo. Le to, da so finančna sredstva zaradi vsesplošne gospodarske in finančne krize postala še veliko bolj pogrešljiva, kot so že bila takrat. Na ta problem nezdruževanja finančnih virov že dolgo, a neuspešno opozarjajo sociologi. Ponujen predlog oziroma pobuda očitno še vedno ni dovolj zanimiva za nobeno v naboru strank, ki jih imamo. Janez Ev. Krek je že daljnega leta 1908 v takratni polemiki z Ušeničnikom predlagal popolno rešitev za financiranje Cerkev v sekulariziranih državah. Predlagal je dosledno samofinanciranje. Njegov predlog še do danes, po 100 letih, ostaja brez epiloga. Na finančnem področju je potrebno prakticirati popolno ločitev Cerkev in države, saj je ta v razmerah maksimalistično izvedene denacionalizacije najbolj primerna (Dragoš 2001, 454).

4.3.2 Supervizor

Cerkev je danes že neizmerno bogata institucija in čeprav trdi, da so njen največji prihodek sredstva, ki jih dobi od svojih vernikov, bomo iz podatkov v nadaljevanju lahko razbrali, da Cerkev v veliki meri financira tudi država. S pomočjo spletne aplikacije Supervizor, ki spremlja izdatke javnih institucij, ki se nanašajo na blago in storitve, sem prišla do konkretnih števil (Began 2012b, 5).

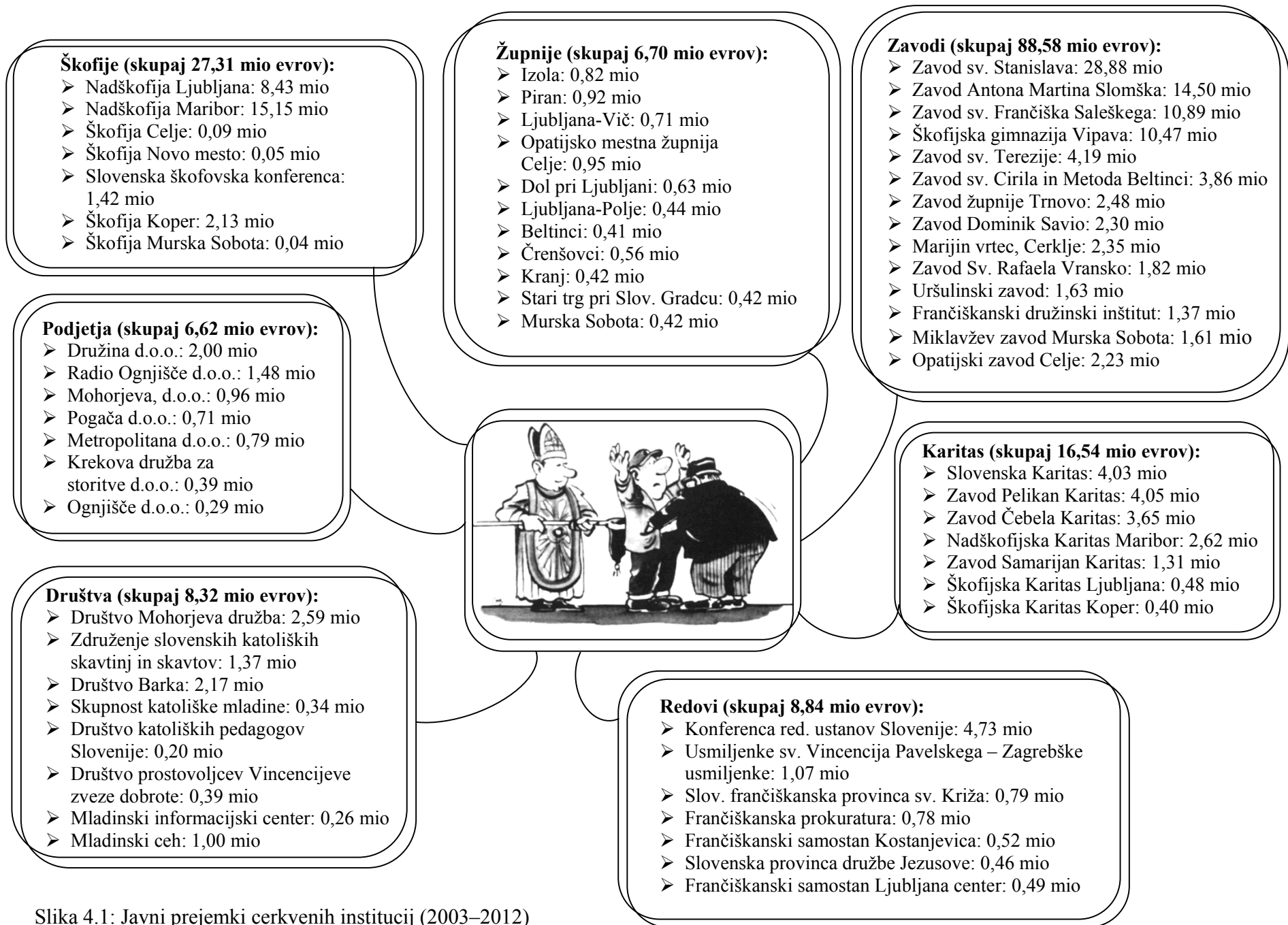
Spletna aplikacija Supervisor omogoča vpogled v javne izdatke od leta 2003 dalje. Grafični prikaz, ki sledi (glej Sliko 4.1), prikazuje, koliko sredstev, torej davkoplačevalskega denarja, so javne institucije namenile cerkvenim institucijam v obdobju od januarja 2003 do oktobra 2012. Prikazanih je torej slabih 10 let, opazovana enota raziskave je Slovenija, rezultati pa so naslednji.

Cerkvene organizacije so razdeljene v sedem skupin in sicer (1) *zavodi*, ki so v slabem desetletju prejeli 88,58 milijonov evrov javnega denarja, (2) *škofije*, ki so prejele 27,31 milijonov evrov, (3) na tretjem mestu je *Karitas* s 16,54 milijoni evrov, (4) sledijo mu *redovi* z 8,84 milijoni evrov, (5) potem *društva*, ki so prejela 8,32 milijonov evrov javnega denarja, (6) pa še *župnije* (6,70 milijonov evrov) in (7) *podjetja* (6,62 milijonov evrov).

V spodnji shemi (glej Sliko 4.1) so naštetih zgolj tisti prejemniki, ki so prejeli količinsko največ javnih sredstev. Seštevek prejemkov vseh teh cerkvenih institucij za obdobje desetih let znaša 162,91 milijonov evrov. Nekateri avtorji (Began 2012b, 5) ob upoštevanju vseh preostalih cerkvenih institucij, ki v spodnji shemi niso navedene, to številko postavljajo precej višje, in sicer na več kot 225 milijonov evrov, kar pomeni, da Cerkev od države prejme več kot 20 milijonov javnega denarja na leto. Vendar so v to višjo vsoto vključeni tudi prejemki cerkvenih šol in arhivov, ki pa opravljajo javno službo, in država delno financira izvajanje javnega programa, zato te višje vsote v svoji analizi nisem upoštevala (Utenkar 2012).

Kakorkoli, v obeh primerih gre za ogromne zneske. 162,91 milijona evrov v 10 letih pomeni 16,29 milijona evrov na letni ali 1,36 milijona evrov javnega denarja na mesečni ravni, ki jih javne institucije namenijo cerkvenim. Drugače preračunano to mesečno pomeni:

- 1.782 regresov za letni dopust ali
- 1.852 minimalnih plač ali
- 47.719 obrokov dopolnilnega zavarovanja ali
- 95.977 obrokov obveznega zavarovanja ali
- 382.022 nadomestil za malico.

Slika 4.1: Javni prejemki cerkvenih institucij (2003–2012)

Vir: Lastna izvedba na podlagi Began 2012b, 5 in Supervizor.

Rimskokatoliška cerkev ob soočenju s podatki iz spletne aplikacije Supervizor odgovarja, da v njenem okvirju obstaja več kot 800 različnih pravnih oseb – škofij, župnij, samostanov, redovnih skupnosti itd. – med katerimi vsaka samostojno vodi svoje finance in je pod nadzorom višje pravne osebe, ki pa ni lastnik tega premoženja. Nek nadzor sicer obstaja, saj morajo župniki o finančnem poslovanju poročati svoji župniji, a podatki niso zbrani na enem mestu, zato ni mogoče oceniti, ali številke pridobljene iz Supervizorja držijo ali ne (Utenkar 2012).

Po mnenju predstavnikov Rimskokatoliške cerkve v Sloveniji vrednost njihovega premoženja, ki je ocenjena na 800 milijonov evrov samo iz nepremičnin, ni znana. Cene nepremičnin se namreč oblikujejo na podlagi ponudbe in povpraševanja, ker pa cerkveno premoženje ni na prodaj, vrednosti ni mogoče določiti. Državna finančna pomoč cerkvenopravnim osebam ima po njihovem mnenju zakonsko podlago. Podatki o njeni namenski porabi so nadzorovani in javno dostopni, med drugim pa jih spremljata tudi Komisija za preprečevanje korupcije in Računsko sodišče (Utenkar 2012).

4.4 Financiranje Cerkve v Združenih državah Amerike

Tudi v Združenih državah Amerike, tako kot pri nas, je Cerkev izdatno financirana s strani države. Tovrstno financiranje je pravzaprav veliko bolj razširjeno in lažje dostopno v primerjavi s Slovenijo. Financiranje verskih organizacij je značilno tako za federalne oblasti kot tudi za zasebni sektor. Obstajajo številne spletne strani in celo vladni portal Grants.gov, kjer se bodoči morebitni prejemniki tovrstnega financiranja lahko podrobneje pozanimajo o financiranju s strani federalne oblasti, na voljo pa so milijoni dolarjev (Government Grands).

Še več. Leta 2001 je takratni ameriški predsednik George W. Bush oblikoval novo iniciativo in v Beli hiši vzpostavil nekakšno versko pisarno (Office of Faith-Based Initiatives). Od takrat je nastalo še pet takšnih verskih centrov znotraj federalnih institucij, njihov namen pa je nudenje pomoči obiskovalcem in verskim skupinam pri čim lažjem in čim hitrejšem pridobivanju javnih finančnih sredstev. Leta 2003 je tako bila verskim organizacijam podarjena 1 milijarda dolarjev davkoplačevalskega denarja. Verske

organizacije so pri porabi teh sredstev neodvisne in lahko pri njihovi porabi svobodno diskriminirajo. Kasneje, leta 2004 je taisti predsednik za financiranje verskih organizacij iz javnega proračuna namenil neverjetnih 3,7 milijarde dolarjev. Predsednik Bush je to versko iniciativo oblikoval kot osrednjo zadevo svoje administracije na področju notranjih zadev (White 2005).

Zaradi javnega financiranja verskih institucij, tako kot pri nas, tudi med ameriško javnostjo prihaja do razhajanj. Del javnosti se ne strinja s tem, da se verske organizacije financirajo s federalnim denarjem. Tako kot v Sloveniji so tudi v Združenih državah Amerike Cerkve oproščene plačila davkov in velik del javnosti je mnenja, da je že ta pomoč zadostna. Prav tako pa je dajanje federalnega denarja Cerkvi tudi v nasprotju z idejo ločitve Cerkve od države (Hagy 2012). Mnogi so mnenja, da bi sistem porabe javnega denarja v verske namene moral biti bolj strogo nadzorovan tako s strani zakonodajne kot tudi sodne oblasti, ne nazadnje pa tudi s strani davkoplačevalcev samih, saj nekateri viri pravijo, da se na ozemlju celotnih Združenih držav Amerike na letni ravni Cerkvam in dobrodelnim ustanovam podari več kot 50 milijard dolarjev javnih sredstev (White 2005; ChurchNetUsa).

5 PRIMERJAVA MED SLOVENIJO IN ZDRUŽENIMI DRŽAVAMI AMERIKE

Poglavje, ki sledi, s primerjavo Slovenije in Združenih držav Amerike obravnava pojav in vzroke za nastanek sekularizacije v obeh državah. Peto poglavje ponuja pregled manifestacije sekularizacije v vsakdanjem, praktičnem življenju v obeh državah, z njegovo pomočjo pa bomo lahko poiskali odgovore na drugi del prve hipoteze, zastavljene v metodološkem poglavju. V prvem delu petega poglavja pa bomo s pomočjo zbranih statističnih podatkov poskusili odgovoriti še na drugi del tretje hipoteze.

5.1 Pojav in prisotnost sekularizacije

5.1.1 Slovenija

Z leti vernost v Sloveniji upada. V World Values Survey, raziskavi vrednot in prepričanj, ki temelji na anketnih podatkih in je bila izvedena v 90. letih prejšnjega stoletja, vanjo pa je bila vključena tudi Slovenija, se je kar 70 % vseh vprašanih opredelilo, da so verni. V primerjavi s podatki iz zadnjega popisa prebivalstva iz leta 2002 je to za 3 % več. V 90. letih se je 12 % vprašanih Slovencev opredelilo za aktivne člane kakšne religijske organizacije, med tistimi, ki so opravljali prostovoljna dela, pa je bilo 10 % takih, ki je to počelo zaradi religijskih prepričanj. 4,5 % vprašanih je opravljalo brezplačno delo za religijsko ali cerkveno organizacijo (Bezjak 2010, 141).

Raziskava, ki jo je leta 2008 na Univerzi v Chicagu na vzorcu 30 držav po vsem svetu opravila neodvisna raziskovalna organizacija NORC, je pokazala, da se Slovenci po odstotku močnih vernikov, ki jih je pri nas 24 %, uvrščamo v sredino, in sicer na 18. mesto med 30 državami. Uvrstili smo se pred Madžarsko, Nizozemsko, Britanijo, Francijo, skandinavske države, Češko. Za vernike se je izreklo točno dvakrat več vprašanih. 48 % jih je odgovorilo, da verujejo v boga in da so vedno verovali vanj. S 13 % prepričanih ateistov je Slovenija zasedla dvanajsto mesto. Med najbolj vernimi v Evropi je z 59 % močno

vernih sosednja Hrvaška, zelo visoko pa se uvršča tudi Turčija, višje, kot na primer Italija in Španija, ki veljata za precej katoliška naroda. V naboru izbranih držav pa izjemo predstavljajo tudi Združene države Amerike, ki niso niti katoliška država niti država v razvoju, pa imajo kljub temu 61 % močnih vernikov in samo 3 % ateistov. Razlog za to naj bi bila močna religijska tekma med dvema glavnima religijama in verskimi skupnostmi znotraj krščanstva (Grgič 2012).

Zanimive pa so tudi naslednje ugotovitve iste raziskave, ki se nanašajo zgolj na Slovenijo. Polovica vprašanih je mnenja, da bi morale imeti vse verske skupnosti v Sloveniji enake pravice, malo več kot polovica pa jih meni, da moramo spoštovati vse religije. Zaupanje v Cerkev in druge verske organizacije je večje kot zaupanje v državni zbor, vendar manjše od zaupanja sodiščem in pravnemu sistemu ter šolam in izobraževalnemu sistemu. Skoraj polovica anketiranih meni, da imajo Cerkve in verske organizacije v Sloveniji približno pravo mero moči, dobra tretjina jih meni, da imajo moči preveč, dobra desetina pa je mnenja, da imajo Cerkve in verske organizacije mnogo preveč moči. V posmrtno življenje in Marijo verjame 41 % vprašanih, v nebesa 35 %, v pekel 33 %, ena tretjina Slovencev pa nikoli ne moli (Grgič 2012).

Trenutno je na Uradu Republike Slovenije za verske skupnosti registriranih 43 Cerkva in drugih verskih skupnosti (Urad Republike Slovenije za verske skupnosti 2012). V spodnji preglednici (glej Preglednico 5.1) je numerično v odstotkih predstavljena verska (ne)pripadnost v Sloveniji ob popisu prebivalstva v letih 1991 in 2002. Kljub letošnjemu popisu prebivalstva bolj ažurnih podatkov v to magistrsko delo nisem mogla vključiti, saj podatki še niso dostopni. Naj na tem mestu še opozorim, da so popisni podatki problematični, saj mešajo pripadnost in (ne)verovanje. Posameznik lahko pripada, pa ne veruje, ker je pripadnost nastopila z otroškim krstom.

Iz preglednice je razvidno, da po podatkih iz obeh popisov daleč pred vsemi prevladuje katoliška veroizpoved z 71,6 % oziroma 57,8 %. Precej je tudi posameznikov, ki na vprašanje niso želeli odgovoriti, in pa neverujočih oziroma ateistov s 4,41 % oziroma 10,1 %. Na drugem mestu je islamska veroizpoved z 1,5 % oziroma 2,4 %, sledijo pa ji

pravoslavna z 2,4 % oziroma 2,3 % in evangeličanska z 0,7 % oziroma 0,8 % ter ostale, kjer je število pripadnikov zelo majhno (Statistični urad Republike Slovenije 2002).

Preglednica 5.1: Verska (ne)pripadnost v Sloveniji

Veroizpoved	1991 (v %)	2002 (v %)
Katoliška	71,6	57,8
Ni želel/a odgovoriti.	4,4	15,7
Ateist	4,4	10,1
Drugo	14,6	7,1
Je vernik/ca, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi.	0,2	3,5
Islamska	1,5	2,4
Pravoslavna	2,4	2,3
Evangeličanska	0,7	0,8
Druge protestantske	0,1	0,1
Druge krščanske	0,1	0,1
Orientalna	0,0	0,1
Judovska	0,0	0,0

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2002.

Neka druga primerjalna analiza med srednjeevropskimi in vzhodnoevropskimi državami prav tako kot raziskava Univerze v Chicagu pokaže, da Slovenija zavzema položaj nekje na sredini. Pri tem se v precejšnji meri razlikuje od sosednje Hrvaške in Poljske, kjer je delež cerkveno religioznih zelo visok, razlikuje pa se tudi od Madžarske in Češke, ki imata visok delež nereligioznih. Raziskave so prav tako ugotovile, da so za sekularizacijo na slovenskih tleh v največji meri odgovorni isti družbeni procesi, ki so jo sprožili ali določali v Evropi, manj pa avtoritativni pritiski in represija ter duhovna in fizična zamejenost. Slovenija je sodobna, racionalna in sekularizirana družba, njen položaj pa »je glede vernosti bližje sekulariziranim zahodnoevropskim in postkomunističnim državam kot pa državam z močno krščansko tradicijo, tako zahodno- kot vzhodnoevropskim« (Toš 2004, 23; Bezjak 2010, 141–142).

5.1.2 Združene države Amerike

Mnogi ameriški priseljenci so v novi svet prišli z upanjem, da bodo tam našli svobodo veroizpovedi in osvobojenost od vsiljene državne religije. Številne različne religiozne skupine so bile vedno pozorne ena na drugo z namenom, da kakšna specifična sekta ne bi pridobila preveč moči znotraj vladajočih institucij. Pasivna sekularizacija je postala način za ohranjanje zgoraj omenjene svobode, ki je bila kasneje tudi vključena v prvi amandma ameriške Ustave (Cavanaugh 2011).

Eden izmed priznanih ameriških profesorjev in avtor številnih knjig o ateizmu, Wilfred McClay, v Združenih državah Amerike loči med dvema vrstama sekularizacije. »Politična sekularizacija« prepoznava legitimnost in celo moralno nujnost obstoja ter prisotnosti vere in religije, medtem ko »filozofska sekularizacija« poskuša vzpostaviti neko splošno neverovanje kot osnovo za vladanje. Zgodovina Združenih držav Amerike je po njegovem mnenju edinstvena. Ameriški način upravljanja odnosa med vero in sekularizacijo ne izhaja toliko iz konkretnih teorij kot iz konkretnih praks, ki so nastale kot rezultat določenih okoliščin, s katerimi so se bili prisiljeni soočiti. V Ameriki ločenost Cerkve in države ne pomeni nujno tudi ločenost religije in javne sfere. V Ameriki je prisotna močna zavezanost k sekularizaciji, vendar gre za določeno vrsto sekularizacije, ki se jo razume na določen način (McClay 2008).

Združene države Amerike so v praksi dosegle, kar se je v teoriji zdelo nemogoče – nekaj, kar je v nasprotju z vzhodnoevropskim vzorcem – spravo med religijo in modernostjo. Kljub vse večjemu vdoru znanstvene in tehnološke modernosti v kulturo in družbo, ki sta ju sprejeli z odprtimi rokami, se je versko prepričanje izkazalo kot zelo trpežno. Včasih religija in modernost krepita druga drugo, včasih sta si v nasprotju, ampak ameriška družba je ustvarila prostor za obstoj obeh (McClay 2008).

Tako s socialnega kot tudi s kulturnega vidika so se Združene države Amerike nenamerno razvile na podoben način in s podobnim učinkom. V času, ko se je Amerika, kot jo poznamo danes, šele začela ustanavljati, si ni nihče mogel predstavljati, da bo to zibelka kulturnega pluralizma, v kateri je možen soobstoj širokega nabora kultur in religij. Čeprav

bi se nekaterim to lahko zdelo nerazumljivo, je ravno ta kulturni pluralizem postal neke vrste zaščitni znak ameriškega življenja in družbe. Delno je ta pluralizem posledica obstoja različnih religij, v veliki meri pa rastočega gospodarstva. Država, s pestro ponudbo zemljišč in naravnih virov ter s skopo ponudbo delovne sile, ki si želi gospodarske rasti, si na dolgi rok ne more privoščiti izbirčnosti pri posameznikih, ki prihajajo v to državo, še posebej pa ne more biti izbirčna glede verskega prepričanja novih imigrantov. Posledično sta se zgodovina ameriške religije in zgodovina ameriških imigracij razvijali zelo blizu ena drugi (McClay 2008).

V ameriški zgodovini so najbolj uspešna gibanja v prid socialnim reformam v veliki večini primerov zavzemala spoštljiv odnos do državne verske dediščine ali pa so celo izvirala iz nje. Takšno je bilo gibanje za zaščito civilnih pravic, gibanje za ukinitev in prepoved suženjstva, gibanje proti trpljenju žensk pa tudi sama Ameriška revolucija. Zanimivo pa je naslednje, in sicer, da so vsa naštetá gibanja temeljila tako na religijskih kot tudi sekularnih oziroma posvetnih razlogih za spremembe, pri čemer sta oba sklopa razlogov bila drug drugemu v podporo in sta se prepletala do obsega, ki bi bil za druge kulture nepredstavljiv (McClay 2008).

Za Združene države Amerike pa je presenetljivo dejstvo, da znotraj družbe, ki ima dolgoletno tradicijo ločenosti Cerkve in države ter sekularno oblast, obstaja civilna družba, ki je v veliki meri nesekularna. Odgovor na to se skriva v dejstvu, da je ločenost Cerkve in države tam zelo pozitivna ureditev za religijo, kar je nasprotje v primerjavi z državami zahodne Evrope, kjer sta Cerkev in država korupcijsko povezani. Takšne razmere tvorijo večinoma sekularno javno življenje. V Združenih državah Amerike je zmožnost posameznika, da svobodno izbere svoje versko ali etično prepričanje brez vpletanja vladajočih organov, in zmožnost verskih skupin in institucij, da lahko neodvisno in brez vladnih poseganj izvajajo svoje aktivnosti, ustvarila močno zakoreninjen religiozni trg, ki mu ni enakega nikjer drugod po svetu. In čeprav taisti trg lahko ustvarja napetosti in konkurenčnost med različnimi verskimi in neverškimi skupinami, na koncu za posameznika in za humaniste predstavlja nekaj dobrega, pozitivnega (Frantz 2009).

Eden izmed primerov, ki govorijo v prid zgornji trditvi, se je zgodil nedavno v rigidno sekularni Franciji. Nekdanji predsednik Sarkozy je v muslimanski skupnosti sprožil nemire z izjavo, da za burko – kot osnovnega pokazatelja vere muslimanskih žensk – v civilni družbi ni prostora. Francija razmišlja o postopnem ukinjanju nošenja burke v vseh javnih prostorih in na vseh javnih površinah. Večina humanistov se ne strinja s takšno prepovedjo, ker so mnenja, da mora biti svoboda izražanja v svobodni družbi prosto dostopna vsem, pa naj si gre za versko ali neverško izražanje. Čeprav se vsi humanisti ne strinjajo s tem, kar burka predstavlja, pa so mnenja, da prepoved nošenja burke ni rešitev, prav tako kot kazensko preiganjanje izražanja mnenja, ki kritizira religijo. Vsiljevanje kakršnegakoli pogleda družbi, ki na to ni pripravljena, se bo na koncu izkazalo za neproduktivno (Frantz 2009).

5.2 Sekularizacija v praksi

5.2.1 Slovenija

V Sloveniji je izvajanje sekularizacije v praksi predmet nenehnih polemik. Pogosto je moč slišati ali prebrati, da je načelo ločenosti države od Cerkve in njenih institucij kršeno, pa naj si gre za verski pouk v šolah, vissenje križa na steni prostorov, kjer se izvaja šolski pouk, ali pa za blagoslavljanje ladij. Res je, da je pri omenjenih dogodkih šlo za izjemne primere, pa vendar so le-ti vseeno pomembni, saj je upravičeno prisoten nek strah, da bo Rimskokatoliška cerkev iz teh posameznih primerov naredila pravilo. Magdič pravi, da je po eni strani prav, da se opozarja na morebitno prekoračitev ustavnih načel in s tem prevelik ali celo škodljiv vpliv ene institucije na drugo, po drugi strani pa moramo biti previdni s preveč intenzivnim procesom izvajanja sekularizacije, saj lahko »na koncu izgubimo še zadnje veliko vezivno tkivo družbe« (Magdič 2011). S tem avtorjem se ne morem strinjati, saj je sociološko dejstvo, da je Rimskokatoliška cerkev Slovence v moderni zgodovini razdvajala in ne povezovala. Pri obravnavi katoliških okolij, se v sociologiji govori o vzorcu družbene polarizacije (klerikalno – protiklerikalno), pri čemer je bila glavni dejavni polarizacije ravno Rimskokatoliška cerkev s svojim značajem (Smrke 1996).

Pri nas je bila nedavno ustanovljena celo Koalicija za ločitev Cerkev in države, ki je izdala peticijo, s katero želijo, kot pravijo, udejanjiti 7. člen Ustave Republike Slovenije, ki govori o ločitvi Cerkev in države. Predstavniki Koalicije za ločitev Cerkev in države so mnenja, da je državno financiranje Cerkev nesprejemljivo in celo protiustavno, ter zahtevajo, da se tovrstno financiranje odpravi. Sklicujejo se tudi na odločbo Ustavnega sodišča iz leta 2010 (U-I-92/07-23), v kateri Ustavno sodišče določa, da država sicer lahko financira nekatere cerkvene dejavnosti, vendar mora pri tem ostati versko nevtralna (Ma. 2012a). Po mnenju Koalicije za ločitev Cerkev in države je Ustavno sodišče s to odločbo torej zavezalo državno financiranje Cerkev predvsem na versko nevtralnost. Širjenje in obramba vere je bistvena in stalna dolžnost katoliških vernikov, v to je usmerjena vsa katoliška dejavnost, Cerkev pa v ta namen uporablja tudi vsa svoja sredstva. V primeru, da Cerkev prejema finančno pomoč od države, Cerkev ta prejeta sredstva nameni svoji osrednji dejavnosti, torej širjenju svoje vere. Posledično to pomeni, da država ni več versko nevtralna, saj Cerkev z njenimi sredstvi na takšen ali drugačen način širi svojo vero (Piskač 2012).

Slovenska škofovska konferenca na to odgovarja, da država ne financira niti Rimskokatoliške cerkve niti drugih Cerkev in verskih skupnosti, ampak omenjenim subjektom lahko zaradi njihove splošne koristnosti finančno pomaga, ter da je potrebno ločevati pojma financiranje in finančna pomoč. Zapisali so tudi, da je navajanje podatkov iz Supervizorja zavajajoče, saj da pri navajanju ni jasno, kdo je denar dobil, iz kakšnega naslova in za kakšne namene je bil uporabljen (Slovenska škofovska konferenca), kar pa ne drži, saj spletna aplikacija Supervizor omogoča vpogled v javne izdatke po točno določenem in izbranem pravnem subjektu. Seštevki finančnih sredstev, ki jih je ta subjekt dobil za obdobje od leta 2003, pa je s številnimi grafičnimi prikazi in preglednicami natančno razdelan po obdobjih in naslovih, iz katerih so sredstva prišla.

Za omejitev državnega financiranja verskih institucij se zavzema tudi opozicijska Pozitivna Slovenija, medtem ko na Uradu Republike Slovenije za verske skupnosti svarijo pred spodbujanjem verske nestrpnosti, minister za izobraževanje, znanost, kulturo in šport pa je mnenja, da si Koalicija za ločitev Cerkev in države napačno razlaga določbe Ustavnega sodišča in pojasni, »da je glede na ustavno odločbo državno financiranje verskih skupnosti

in z njimi povezanih pravnih oseb, ki opravljajo socialne dejavnosti, verske dejavnosti verskih skupnosti oziroma posebnih pravic verskih skupnosti, verske duhovne oskrbe v zaporih in bolnišnicah, ustavno dopustno« (Ma. 2012a).

Zanimivo pa je tudi naslednje dejstvo. Članica opozicije stranke SD, Majda Potrata, je v prvi polovici letošnjega leta predlagala vpis nekaterih sprememb v Zakon o verski svobodi. Pri tem so predstavniki Rimskokatoliške, Evangeličanske in Srbske pravoslavne cerkve ter Islamske skupnosti v Sloveniji sestavili skupno izjavo za javnost, v kateri so izrazili zaskrbljenost nad nedemokratičnostjo in ideološko obremenjenostjo predlaganih sprememb, prav tako pa so izjavili, da predlagatelji niso navedli nobenih ustavnopravnih razlogov za uvajanje sprememb. Novela zakona med drugim določa, da je zaposlovanje duhovnikov s strani države prepovedano (Ma. 2012b).

Pri razmišljanju o de facto izvrševanju sekularizacije v Sloveniji se mi zdi zelo zanimiv zgornji primer, ki zadeva novelo Zakona o verski svobodi. Po mojem mnenju le-ta predstavlja jasni dokaz vmešavanja Cerkve v posvetno oblast, čeprav sta Cerkev in država v Sloveniji ustavno ločeni. Vladajoče institucije so predlagale določene spremembe na področju religije, kar pa je povzročilo reakcijo verskih institucij. Toda kje potegniti mejo? Ali je izražanje nezadovoljstva s trenutnim ali morebitnim bodočim stanjem kršenje ustavnih določb? Menim, da je prav, da tako verske ustanove in institucije kot tudi vse ostale interesne skupine sodelujejo pri ustvarjanju in oblikovanju javnih politik, ki jih zadevajo, saj jih to pomaga narediti boljše za celotno družbo in vse njene posameznike. Nedvomno pa je mejo, po mojem mnenju, potrebno potegniti na finančnem področju. Javni denar v cerkvenih žepih nima kaj iskati, pa naj si gre za številčno prevladujočo Rimskokatoliško cerkev ali katerokoli drugo izmed verskih manjšin v Sloveniji. Cerkev ima dovolj ostalih virov financiranja, za državo pa sem prepričana, da lahko svoja sredstva veliko bolj modro razporedi.

5.2.2 Združene države Amerike

Pogledali smo torej, kako se sekularizacija v praksi izvaja v Sloveniji. V nadaljevanju sledi pregled de facto sekularizacije na ameriških tleh. Torej, kako Združene države Amerike v praksi upoštevajo ločenost države in Cerkve, ki je zapovedana v pravnih aktih. Ali je to še eden izmed papirnih zakonov ali je črka zakona dejansko upoštevana tudi v vsakdanjem življenju, bomo ugotovili v nadaljevanju.

Združene države Amerike imajo dolgo in močno zakoreninjeno tradicijo ločitve Cerkve in države, ki je prisotna že od začetka. Prvi amandma ameriške ustave zapoveduje religijsko nevtralnost vladnih institucij. Vladajoče institucije torej ne smejo kazati večje naklonjenosti določenim religijam v primerjavi z drugimi, prav tako ni dovoljena naklonjenost religiji na račun nereligije. Tako kot pri nas se tudi v Združenih državah Amerike pojavlja vprašanje, kje potegniti ločnico med vlado in religijo. In čeprav so nekateri politiki do te ločnice bolj spoštljivi kot drugi, je v splošnem pravna določba ločitve Cerkve in države upoštevana (Frantz 2009).

Na podlagi tega je na področju zaposlovanja prepovedana diskriminacija posameznikov na podlagi njihove verske pripadnosti ali nepripadnosti, vladajoče oblasti ne smejo prepovedovati verskih ali neverških shodov, prireditev in ostalih javnih druženj, v javnih šolah je učence prepovedano poučevati na podlagi strogo verskih ali strogo neverških vsebin (Frantz 2009). V ameriških javnih šolah torej verouka ne poučujejo, poleg javnega pa je dobro razvito tudi zasebno šolstvo na vseh stopnjah, od vrtcev do univerz. In čeprav je šolstvo na videz urejeno, glede verskih vsebin v šoli med liberalno levico in strogo desnico še vedno obstajajo polemike. Pripadniki levice želijo prepovedati besedo »bog« v šolah in drugih javnih sferah, medtem ko pripadniki desnice, videni kot krščanski fundamentalisti, v javnih šolah želijo zamenjati Darwinovo evlucijsko teorijo z biblijskim kreacionizmom (Malhotra 2008).

Če primerjamo zgoraj zapisano z večino zahodnoevropskih držav, ugotovimo, da se stanje od države do države razlikuje. V Združenih državah Amerike je vladajočim oblastem prepovedano vmešavanje religije, v nekaterih evropskih državah, vključno z Islandijo,

Dansko in Finsko, pa država priznava nekakšno državno vero oziroma Cerkev. V državah, kot so Avstrija, Nemčija, Italija, Portugalska in Španija, država in Cerkev skupno urejata nekatera področja. V nasprotju z Združenimi državami Amerike je za nekatere države zahodne Evrope značilno državno financiranje verskih organizacij, učenje religije v javnih šolah in uradno naklonjenost eni religiji na račun drugih. Na tem mestu naj omenim Francijo kot izjemo, saj tam sekularizacija pomeni večjo naklonjenost nereligiji na račun religije. Stanje in dožemanje sekularizacije se torej zelo razlikuje glede na področje, v katerega je umeščena. Vladna sekularizacija je drugačna od tiste znotraj civilnih družb. In čeprav so Združene države Amerike v primerjavi z nekaterimi drugimi državami precej sekularizirane, je njihova civilna družba, kot sem že omenila, v veliko pogledih nesekularna (Frantz 2009).

V prejšnjih poglavjih je že bilo govora o Jeffersonovi doktrini »zidu ločenosti« med Cerkvijo in državo ter o verski pluralnosti na ameriških tleh. Verska preganjanja mnogih priseljencev iz Evrope skozi zgodovino in prevladujoči protestantski naboj sta prinesla vse prej kot medsebojno strpnost med verskimi skupnostmi v preteklosti. Vsi naštetih dejavniki so močno vplivali na oblikovanje ameriške družbe. Voditelji na zveznih ravneh so kmalu spoznali, da je religijska pluralnost nujna, kar so tudi zapisali v ustavo. Posledično so se razvile religijsko-kulturne značilnosti. Ena izmed njih je bila pomanjkanje izrazitejših protiklerikalnih gibanj in izbruhov sekularnih religij. Prav tako ni izrazite opozicijske politične skupine ali politične stranke, ki bi se povezovala s točno določeno religijsko skupino. Obstoječe razmere so Cerkve spodbujale k organizacijskim inovacijam, značilna pa je visoka »religijska motivacija« oziroma »živahno religijsko življenje« (Smrke 1996, 34–88; Čepar 2005, 35).

Kljub strogi sekularizaciji oziroma ločenosti Cerkve in države je ameriška družba v primerjavi z marsikatero evropsko neprimerno bolj proreligiozna. Dokaz so empirične sociološke raziskave, ki beležijo visoke religijske statistike. Leta 1990, ko je evropsko povprečje bilo 57,3 %, se je za religiozne štelo 81,7 % Američanov, več kot 90 % jih je verovalo v boga, verskega obreda pa se je enkrat ali večkrat mesečno udeležilo 61 % vprašanih (Smrke 1996, 35; Čepar 2005, 35).

Kljub ameriški ustavi in Jeffersonovi doktrini ter ostalim pravnim aktom, ki postavljajo temelje sekularizacije na ameriških tleh, pa nekateri avtorji ugotavljajo, da ima omenjeni Jeffersonov »zid ločenosti« luknje. Wilcox in Jelen pravita, da je versko življenje živahno. Pravzaprav si brez njega ne moremo razložiti niti političnega dogajanja. Na vsakokratnih predsedniških volitvah demokratski in republikanski kandidati praviloma omenjajo boga in Jezusa. Luknje v »zidu ločenosti« predstavlja tudi že omenjen napis »In God we trust« na ameriškem dolarju, molitev ob začetku zasedanja kongresa, Mojzesov lik v zgradbi vrhovnega sodišča, nagovori predsednikov z željo po božjem blagoslovu ipd. V Združenih državah Amerike, državi, ki je v svetu znana po ločitvi Cerkve od države, smo med predsedniškimi volitvami v letu 2000 bili priča verski mobilizaciji (Wilcox in Jelen 2002, 202, 298; Čepar 2005, 35).

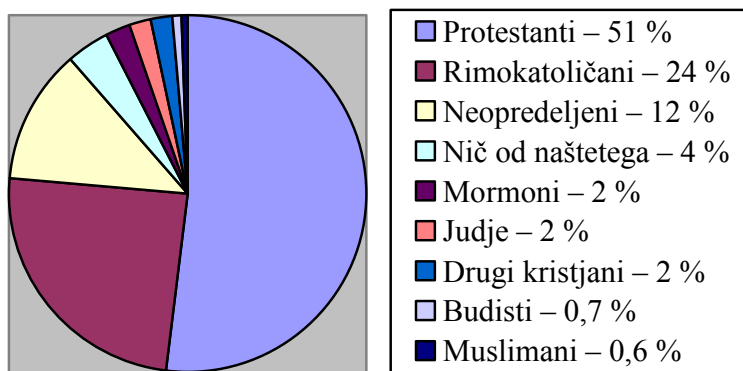
Ravno o eni izmed teh lukenj v »zidu ločenosti« je razmišljal tudi Robert Neely Bellah, ki je v svojih delih o ločenosti države in Cerkve zapisal, da čeprav je sekularizacija močno ukoreninjena v ameriško ustavo, to še ne pomeni, da v ameriški politični družbi ne obstaja neka religiozna dimenzija. Z namenom, da bi opisal specifično razmerje med politiko in religijo, je uporabil izraz »civilna religija«. V enem izmed svojih člankov iz leta 1967 je analiziral inavguracijski govor takratnega novoizvoljenega predsednika Johna F. Kennedyja. V svojem članku se Bellah sprašuje, na podlagi česa je predsednik v svojih nagovorih javnosti upravičen uporabljati besedo »bog« glede na ustavno ločitev države in Cerkve. Odgovor se skriva v dejstvu, da obstoječa ločitev Cerkve in države ne zanika obstoja religiozne dimenzije v politični sferi (Bellah 1967).

V svojem delu Politika in religija v sekularnih državah je Ahmet T. Kuru zapisal, da Združene države Amerike prakticirajo t.i. »pasivni sekularizem«, kar pomeni, da država zavzema nevtralno stališče do vseh religij, za razliko od na primer Francije in Turčije, ki prakticirata t.i. »asertivni sekularizem«, za katerega je značilna razmejitev med javno in zasebno sfero, s tem da država zavzema posvetno stališče v javni sferi, religija pa je rezervirana za zasebno sfero (Malhotra 2008).

Takratni ameriški predsednik Bill Clinton je 12. julija 1995 izdal akt, ki je urejal vprašanje religije v šolah. V tem dokumentu je bilo med drugim zapisano, da učenci na svojih oblačilih lahko nosijo napise z versko vsebino v isti meri, kot nosijo tudi ostala primerljiva sporočila. Še več, šole naj ne bi prepovedovale nošenje zelo specifičnih oblačil, kot so burke in naglavne rute, ko to predstavlja učenčevo versko prakso (prav tam).

Kako tolerantna pa je ameriška krščanska večina proti ostalim verskim manjšinam? Po podatkih iz leta 2007 (glej Sliko 5.1) je v Združenih državah Amerike pripadnikov vseh vej krščanstva bilo skupaj 77 % (Hamond 2010, 164).

Slika 5.1: Verska pripadnost prebivalstva v Združenih državah Amerike.

Vir: Hammond 2010, 164.

Na splošno je diskriminacija na ameriških tleh v veliki meri prisotna že od nekdanj – rasna veliko bolj kot verska. Ko je sedanji predsednik Obama prvič kandidiral za predsedniški stol, je bilo jasno, da če ga kaj ovira na njegovi poti v Belo hišo, je to njegovo srednje ime Hussein, ki ima muslimanski prizvok. Seveda je največji krivec za takšno miselnost teroristični napad na WTC 11. septembra 2001. Mnogi so mnenja, da se verskim prepričanjem Obame in njegovemu srednjemu imenu nihče ne bi preveč posvečal, če bi se njegova volilna kampanja odvijala pred tem dogodkom. Povezava islamske vere s terorizmom se je z 11. septembrom 2001 okrepila. »V Združenih državah Amerike je bilo obdobje, ko so zaradi svoje verske in rasne pripadnosti bili najbolj diskriminirani »črni« in Judje, dandanes pa so to »rjavi« in/ali muslimani« (Malhotra 2008).

V Združenih državah Amerike je zelo močno prisotna splošna miselnost, da je vera v boga – kateregakoli boga – boljša, kot pa ne verjeti. Strah pred brezverstvom je na ameriških tleh močno zakoreninjen. Celó tako zelo, da več kot polovica volilnih upravičencev za svojega predsednika ne bi izbrala ateista. Še več, religioznost na račun sekularizma je v javnem življenju v Združenih državah Amerike bolj prevladujoča kot v marsikateri zahodni državi. Zanimive pa so ugotovitve raziskave iz leta 2006, ki podpirajo to trditev. Raziskava je pokazala, da je zgolj 14 % odraslih Američanov mnenja, da evolucijska teorija zagotovo drži, medtem ko je na Danskem, Švedskem in v Franciji takšnega mnenja bilo več kot 80 % vprašanih odraslih. Edina izmed držav, vključenih v raziskavo, ki je dosegla nižji odstotek od Združenih držav Amerike, je bila Turčija, kar je težko razumeti glede na to, da imajo Združene države Amerike močno tradicijo ločitve Cerkve in države (Frantz 2009).

6 SKLEP

V svojem magistrskem delu sem se ukvarjala s pojmom sekularizacije. Kaj sploh pomeni, kje so začetki njenega nastanka, kako in kje se je uveljavljala skozi zgodovino, predvsem pa me je zanimala primerjava med pravno podlago za ločitev Cerkev od države in dejansko prakso v vsakodnevem življenju v dveh sekulariziranih demokracijah, v Sloveniji in Združenih državah Amerike.

V uvodnem poglavju tega magistrskega dela sem si zastavila kar nekaj raziskovalnih vprašanj. Z uspešno uporabo in izvedbo vseh zastavljenih raziskovalnih metod in tehnik mi je uspelo najti odgovore na vsa raziskovalna vprašanja. Prav tako sem dosegla vse na začetku zastavljene cilje.

Pred začetkom raziskave sem si postavila tudi tri hipoteze. Prvo hipotezo, ki se je glasila: »Čeprav naj bi bili država in Cerkev po zakonu ločeni, smo tako v Sloveniji kot tudi v Združenih državah Amerike v praksi pogosto priča preveliki prepletenosti države in Cerkev ter poseganju ene institucije v drugo«, lahko potrdim. Ustavi obeh držav zapovedujeta sekularizacijo oziroma ločenost državne in cerkvene sfere. Čeprav imajo Združene države Amerike stoletja dolgo sekularno tradicijo in je ameriška ustava za nekaj stoletij starejša od naše, je črka zakona jasna v obeh državah. Kljub zakonu pa v obeh državah lahko opazujemo prepletenost obeh sfer, cerkvene in posvetne. Konkretni primeri za Slovenijo so poskus vpeljave verouka v javne šole, polemike glede visenja križa na stenah prostorov, kjer poteka javni pouk, ter še vedno razgreta razprava o državnem financiranju cerkvenih institucij. V Združenih državah Amerike pa so ti primeri še bolj raznovrstni, pa naj si gre za trenja med levim in desnim političnim polom glede poučevanja evolucijske teorije v javnih šolah, napis »In God we Trust« na ameriškem bankovcu, molitev ob začetku zasedanja kongresa ali pa za uporabo besede »bog« v predsednikovih javnih nagovorih.

A naj omenim še, da stopnja prepletenosti med cerkveno in posvetno sfero v obeh državah ni nič višja od stopnje prepletenosti med državo in katerokoli drugo družbeno sfero.

Mislím, da katerekoli prepletenosti kljub zakonski ločitvi ne bi smeli omejevati, saj je to znak, da je družba živa, da se razvija in raste ter se trudi ustvarjati enakovredne in pravične pogoje ter priložnosti za vsakega posameznika.

Drugo hipotezo, ki se je glasila: »V Sloveniji in Združenih državah Amerike država veliko davkoplačevalskega denarja namenja Cerkvi, čeprav naj bi bili ti dve instituciji pravno ločeni«, lahko prav tako potrdim. Ustava Republike Slovenije v svojem 7. členu določa, da so država in verske skupnosti ločeni, kar je s svojo odločbo potrdilo tudi Ustavno sodišče. Ta odločba je sicer predmet različnih interpretacij, a država kljub kriznim časom Cerkvi in njenim institucijam na letni ravni namenja milijone davkoplačevalskega denarja. Po podatkih spletne aplikacije Supervisor država Cerkvi in njenim institucijam na letni ravni nameni dobrih 16 milijonov evrov, kar ob predpostavki, da ima Slovenija dva milijona prebivalcev, pomeni dobrih 8 evrov na vsakega državljana. Združene države Amerike po nekaterih virih Cerkvi in njenim institucijam ter dobredelnim institucijam letno namenijo 50 milijard dolarjev javnega denarja, kar nanese 167 dolarjev ali 129 evrov na vsakega izmed 300 milijonov Američanov. Finančna naklonjenost države cerkvenim institucijam je tako v Združenih državah Amerike občutno višja kot v Sloveniji. Na prvi pogled bi lahko ocenili, da gre za višji standard, a če pogledamo malo podrobneje, ugotovimo, da gre za dolgoletno tradicijo gojenja in spodbujanja enakosti različnih verskih skupin, ki so vse članice tamkaj obstoječega verskega pluralizma.

Tretjo hipotezo, ki se je glasila: »Javni davkoplačevalski denar, ki je v Sloveniji namenjen Cerkvi in njenim institucijam, ni porazdeljen enakomerno, saj je prejemnica v veliki večini primerov predstavnic prevladujoče veroizpovedi, torej Rimskokatoliška cerkev in njene institucije«, pa lahko potrdim le delno. Javna sredstva dejansko niso porazdeljena enakomerno, saj je prejemnica v glavnem resnično Rimskokatoliška cerkev in njene institucije, ki po nekaterih ocenah prejmejo več kot 20 milijonov državnih sredstev na leto. Drugega dela hipoteze pa ne morem niti potrditi niti zavreči. Razlog za to je pomanjkanje oziroma neobstoj potrebnih podatkov.

Eden izmed načinov, na katerega bi lahko ugotovili, ali so sredstva porazdeljena tudi pravično, bi bila primerjava različnih veroizpovedi na podlagi števila vernikov in vsote finančnih sredstev, ki so jih institucije posamezne veroizpovedi prejele. Tukaj pa se pojavi težava zaradi neobstoja podatkov. Zadnji popis prebivalstva, s katerim je spremljana tudi verska pripadnost v Sloveniji, je bil leta 2002. Potekal je tudi letos, vendar podatki še niso dostopni, tako da za Slovenijo ne obstaja točen podatek, koliko posameznikov pripada kateri verski skupnosti. V preglednico iz četrtega poglavja (glej Preglednico 4.1), ki prikazuje versko pripadnost, sem poleg podatkov iz zadnjega popisa prebivalstva vključila tudi podatke iz popisa, ki je bil izveden leta 1991. Videli smo lahko, da se podatki precej razlikujejo, zato bi bila vsakršna ocena trenutnega stanja nerelevantna. Obstaja pa še ena ovira, in sicer odstotek vprašanih, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o verski pripadnosti, ki je v obeh popisih bil precej visok, previsok, da bi ga lahko zanemarili. Ocenjujem, da bi podobna situacija nastala tudi pri podatkih iz letošnjega popisa, vendar popis vprašanj o verski pripadnosti ne bo več vseboval.

Medtem ko trenutna vlada na vsakem koraku omenja varčevanje, zategovanje pasu, uvedbo prepotrebnih reform in znižuje plače, nadomestilo za malico, regres za letni dopust, nadomestila za brezposelnost in porodniški dopust, če jih omenim zgolj nekaj, pa na drugi strani plačuje socialno in zdravstveno zavarovanje za vse nune in duhovnike v državi. Menim, da je v financah naše države še ogromno dvojega – lukenj, skozi katere denar odteka brez nadzora in neupravičeno, ter nepotrebnih izdatkov, z ukinitvijo katerih bi lahko z lahkoto ogromno privarčevali.

7 LITERATURA

- Akbar, Eydi. 2011. Temelji nastajanja sekularizma. *Vjera ili sekularizam*, 5. februar. Dostopno prek: <http://mullasadra.ba/ostalo/vjera-ili-sekularizam/282-temelji-nastajanja-sekularizma> (6. oktober 2012).
- Began, Vlado. 2012a. Šokantno: Vrednost cerkvenih nepremičnin v Sloveniji okoli 800 milijonov evrov. *Razmisli* 6 (12–13). Dostopno prek: http://www.zrtve-cerkve.org/Razm-islj_12-13_Web.pdf (2. oktober 2012).
- 2012b. Super bogata katoliška cerkev. *Razmisli* 6 (12-13). Dostopno prek: http://www.zrtve-cerkve.org/Razmisli_12-13_Web.pdf (2. oktober 2012).
- Bellah, Robert Neelly. 1967. Civil Religion in America. *Journal of the American Academy of Arts and Sciences* 96 (1): 1–21. Dostopno prek: http://web.archive.org/web/20050306124338/http://www.robertbellah.com/articles_5.htm (10. oktober 2012).
- Bezjak, Sonja. 2010. *Dinamika slovenskega ženskega redovništva v 20. stoletju*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_bezjak-sonja.PDF (10. oktober 2012).
- Bunc, Stanko. 1998. *Slovar tujk*. Maribor: Obzorja.
- Blumenberg, Hans. 1983. *The Legitimacy of The Modern Age*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Cavanaugh, Chase. 2011. Secularism in Turkey, France and United States. *Washington review*, 1. september 2011. Dostopno prek: <http://www.thewashingtonreview.org/articles/secularism-in-turkey-france-and-the-united-states.html> (11. oktober 2012).
- Chadwick, Owen. 1993. *The Secularization of the European Mind 19th Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ChurchNetUsa*. Dostopno prek: http://www.churchnetusa.com/faithbasedgrants_church_grant.php (3. oktober 2012).
- Cooke, Ronald. 1985. *The Vatican Jesuit Global Conspiracy*. Hollidaysburg, Pennsylvania: Manahath School of Theology.
- Curtis, Bruce. 2012. Christianity – USA. *The Time with my Maker*, 1. januar. Dostopno prek: <http://www.with-my-maker.com/christianity-usa/> (4. oktober 2012).

- Čepar, Drago. 2005. *Upravna ureditev uprave in delovanja verskih skupnosti*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dakić, Aleš. 2005. *Sekularizacija, krščanstvo in islam*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dnevnik.si. 2008. *Cerkev naj sama plača svetovne dneve mladih: Avstralci niso prepričani, da bo prihod papeža blagodejno vplival na proračun*, 24. april. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/314997> (2. oktober 2012).
- Dobbelaere, Karel. 2002. *Secularization: An Analysis at Three Levels*. Bruselj: P.I.E. – Peter Lang.
- Dolinar, Ksenija, ur. 1988. *Leksikon Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dragoš, Srečo. 2001. Cerkev/država: ločitev ali razločitev? *Teorija in praksa* 38 (3): 440–455.
- Erznožnik Jure. 2009. *Vatikan, delniška družba*. Mladina 9 (28). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/47694/vatikan-delniska-druzba/> (2. oktober 2012).
- Flere, Sergej. 1997. *Sociologija*. Maribor: Pravna fakulteta.
- Flere, Sergej in Marko Kerševan. 1995. *Religija in sodobna družba*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Frantz, Karen. 2009. Secularism in USA. *International Humanist and Ethical Union*, 21. avgust. Dostopno prek: <http://www.ihcu.org/secularism-usa> (5. oktober 2012).
- Geodetska uprava Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.gu.gov.si/> (2. oktober 2012).
- Government Grants*. Dostopno prek: <http://government-grants.us/church-grants/> (2. oktober 2012).
- Grgič, Jožica. 2012. Vernost večinoma usiha, v Sloveniji se rahlo povečuje. *Delo*, 8. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/vernost-vecinoma-usiha-v-sloveniji-se-rahlo-povecuje.html> (11. oktober 2012).
- Hashemi, A. Nader. 2004. Religion, Secularism and Democracy in the Muslim World: Reflections on the Stepan Thesis. *Global Dialogue* 6 (1–2). Dostopno prek: <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=295> (6. oktober 2012).

- Hammond, J. Ron. 2010. *Introduction to Sociology*. Dostopno prek: <http://www.smashwords.com/books/download/19013/1/latest/0/0/introduction-to-sociology.pdf> (5. oktober 2012).
- Hagy, Chad. 2012. Free Government grants for Churches. *eHow*, 11. januar. Dostopno prek: http://www.ehow.com/about_5317844_government-grants-churches.html (2. oktober 2012).
- Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2001. *Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Jerman, Frane. 1976. *Pogovori o filozofiji*. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.
- Krašovec, Mirko. 2006. *Financiranje cerkve: Primerjava Slovenije z Avstrijo, Hrvaško, Madžarsko, Italijo in Nemčijo ter nekdanjo Kraljevino Jugoslavijo*. Ljubljana: Družina d.o.o. Dostopno prek: [http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/knjigarna/88491-3AA7E6D5052C12572D0001BB8A0/\\$FILE/FINANCIRANJE%20CERKVE.PDF](http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/knjigarna/88491-3AA7E6D5052C12572D0001BB8A0/$FILE/FINANCIRANJE%20CERKVE.PDF) (10. oktober 2012).
- Kustec Lipicer, Simona. 2007. Organizacije za analizo javnih politik ali think-tanks. V *Uvod v analizo politik: teorije, koncepti, načela*, ur. Danica Fink Hafner, 103–125. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lübbe, Hermann. 1986. *Religion nach der Aufklärung*. Graz, Vienna, Cologne: Styria.
- Ma., Al. 2012a. 30.400 državljanov za popolno ukinitve financiranja Cerkev. *RTV Slovenija*, 6. julij. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/30-400-drzavljanov-za-popolno-ukinitev-financiranja-cerkve/286882> (10. oktober 2012).
- 2012b. Verske skupnosti: Potratin predlog nedemokratičen. *RTV Slovenija*, 11. junij. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/verske-skupnosti-potratin-predlog-nedemokraticen/285032> (10. oktober 2012).
- Magdič, S. 2011. Sekularizacija – rak rana ali zdravilo moderne dobe?. *Časnik*, 2. april. Dostopno prek: <http://www.casnik.si/index.php/2011/04/02/sekularizacija-rak-rana-ali-zdravilo-moderne-dobe/> (1. oktober 2012).
- Majchrzak, Ann. 1984. *Methods for Policy Research*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Malhotra, Nishi. 2008. How Secular is America? *Hardnews*, 1. november. Dostopno prek: <http://www.hardnewsmedia.com/2008/11/24/14> (5. oktober 2012).
- Maltese, Curzio. 2011. *Nabirka: Koliko Italijani plačujejo za cerkev*. Mengeš: Ciceron.

- Manhattan, Avro. 1983. *The Vatican Billions: Two Thousand Years of Wealth Accumulation from Caesar to the Space Age*. California: Chick Publications.
- McClay, Wilfred. 2008. Religion and Secularism: The American Experience. *Pew Forum on Religion & Public Life*, 8. januar. Dostopno prek: <http://pewresearch.org/pubs/681/religion-and-secularism-the-american-experience> (11. oktober 2012).
- Moore, Stephen. 1991. *Sociologija: Ključni pojmi in dejstva*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Odločba Ustavnega sodišča U-I-92/07-23*. Ur. l. RS 46/100 (15. april 2010). Dostopno prek: [http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/0/525a00d4a9080d2ac1257736004527c4/\\$-FILE/U-I-92-07.pdf](http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/0/525a00d4a9080d2ac1257736004527c4/$-FILE/U-I-92-07.pdf) (4. oktober 2012).
- Piskač, Martina. 2012. Tiskovna konferenca Koalicije za ločitev cerkve in države. *Za-misli*, 22. april 2012. Dostopno prek: <http://www.za-misli.si/subkultura/310-tiskovna-konferenca-koalicije-za-locitev-drzave-in-cerkve> (10. oktober 2012).
- Roter, Zdenko. 1988. Revitalizacija religije in desekularizacija družbe v Sloveniji?. *Sodobnost (1963-)* 36 (4). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-WI6NMW3X/> (1. oktober 2012).
- Slovenska škofovska konferenca. 2012. *Ločitev med državo in Katoliško Cerkvijo ter njeno financiranje*, 14. marec. Dostopno prek: <http://katoliska-cerkev.si/locitev-med-drzavo-in-verskimi-skupnostmi-ter-njihovo-financiranje> (4. oktober 2012).
- Smrke, Marjan. 1996. *Religija in politika – spremembe v deželah prehoda*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Sruk, Vladimir. 1995. *Filozofija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Statistični urad Republike Slovenije. 2002. *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002*. Dostopno prek: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (10. oktober 2012).
- Supervizor*. Dostopno prek: <http://supervizor.kpk-rs.si/> (2. oktober 2012).
- Tamimi, Azzam. 2000. Te Origins of Arab Secularism. V *Islam and Secularism in the Middle East*, ur. John H. Esposito in Azzam Tamimi, 13–28. London: Hurst & Company.
- Toš, Niko, ur. 2004. *Vrednote v prehodu III.: Slovensko javno mnenje 1999–2004*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Urad Republike Slovenije za verske skupnosti. 2012. *Register cerkva in drugih verskih skupnosti*. Dostopno prek: http://www.arhiv.uvs.gov.si/si/delovna_podrocja/register_cerkva_in_drugih_verskih_skupnosti/ (10. oktober 2012).
- Ustava Republike Slovenije*. Ur. l. RS 68/06 (30. junij 2006).
- Ustava Združenih držav Amerike*. 1788. Dostopno prek: <http://ratify.constitutioncenter.org/-constitution/constitution.pdf> (4. oktober 2012).
- Utenkar, Gorazd. 2012. Kljub velikemu premoženju cerkev dobiva od države milijone. *Delo*, 26. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/nedeljskobranje/kljub-velikemu-premozenju-cerkev-dobiva-od-drzave-milijone.html> (10. oktober 2012).
- Vrcan, Srđan. 1986. *Od krize religije k religiji krize: Prilog raspravi o religiji u uvjetima suvremene krize*. Zagreb: Školska knjiga.
- White, Deborah. 2005. Federal Funding of Faith-Based Services: Why not give funds to churches?. *US Liberal Politics*, 14. januar. Dostopno prek: http://usliberals.about.com/od/faithinpubliclife/a/Funds_Faith2.htm (3. oktober 2012).
- Wilcox, Ted in Jelen, Ted Gerard. 2002. Religion and Politics in an Open Market: Religious Mobilization in the United States. V *Religion and Politics in Comparative Perspective: The one, the few and the many*, ur. Wilcox Ted in Ted Gerard Jelen, 289–313. New York: Cambridge University Press.
- Zakon o verski svobodi (ZVS)*. Ur. l. RS 14/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200714&stevilka=599> (31. 12. 2012).
- Zoller, Elizabeth. 2006. Laïcité in the United States or The Separation of Church and State in a Pluralist society. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 13 (2): 561–594.